

ლამარა ავალიშვილი
„ოთხი ეპიზოდი ქართველი
ჯანკისკაცის ცხოვრებიდან“

Lamara Avalishvili

„FOUR EPISODES FROM THE
LIFE OF GEORGIAN SOLDIER“

Ламара Авалишвили

„ЧЕТЫРЕ ЭПИЗОДА ИЗ ЖИЗНИ
ГРУЗИНСКОГО СОЛДАТА“

ლამარა ავალიშვილი
„ოთხი აპიზოდი ქართველი
ჯარისკაცის ცხოვრებიდან“

Lamara Avalishvili
„FOUR EPISODES FROM THE LIFE
OF GEORGIAN SOLDIER“

Ламара Авалиршвили
„ЧЕТЫРЕ ЭПИЗОДА ИЗ ЖИЗНИ
ГРУЗИНСКОГО СОЛДАТА“

ექვსეუბა მამაჩემის,
მეორე მსოფლიო ომის ვეტერანის ხსოვნას

Dedicated to the memory of my father,
a veteran of the Second World War

Посвящается памяти моего отца,
ветерана Второй мировой войны

თბილისი, 2015

Tbilisi, Тбилиси

UDC (უკ) 821.353.1-311.6
ა-298

ქართულდ გადათარგმნა: ნინო კალატოზიშვილმა
translated into Georgian by: Nina Kalatozishvili
перевод на грузинский: Нины Калатоziшвили

რედაქტორი: სერგო ყენია
Edited by: Sergo Kenia
Редактор: Серго Кения

დიზაინერი: ლია მოსეშვილი
Designed by: Lia Moseshvili
Дизайнер: Лиа Мосешвили

© ლამარა ავალიშვილი
ISBN 978-9941-0-8299-3

**ეპიზოდი I: იაპონური კონცენიდან ირანულ
კამპანიაში**

1925 წლის დეკემბერში საბჭოთა კავშირმა და იაპონიამ ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას, რომლის შედეგადაც კუნძულ სახალინის (იაპონურად „კარაფუტო“, რაც კუნძულის მკვიდრი მოსახლეობის – აინების ენაზე ნიშნავს „შესართავის ღვთაების მინაწყალს“) ჩრდილოეთი ნაწილი ჩაბარდებოდა კონცესიას. ამ შეთანხმების მიხედვით, იაპონელებს სსრკ-სგან 45 წლის ვადით ექსპლუატაციაში გადაეცემოდა ჩრდილოეთ სახალინის ნავთობისა და ნახშირის საბადოები. თავის მხრივ კი იაპონია იღებდა ვალდებულებას გადაეხადა საბჭოთა კავშირისთვის მთლიანი შიდა პროდუქტის გარკვეული ნაწილი და იჯარა. იაპონური მხარე უფლებამოსილი იყო კუნძულზე სამუშაო ძალა შეეყვანა. ამასთანავე ორგანიზებული იქნა საბჭოთა ტრესტი „სახალინ ნავთობი“, რომელსაც კონცესიონერები მნიშვნელოვან დახმარებას უწევდნენ წარმოების ორგანიზებასა და საყოფაცხოვრებო სფეროს შექმნაში. ამავე დროს სრულიად განსხვავებული სიტუაცია შეიქმნა კუნძულის სამხრეთ ნაწილში. რუსეთსა და იაპონიას შორის პორტსმუდის შეთანხმების თანახმად, იაპონელები იქ ინფრასტრუქტურისა და სოციალური სფეროების საკითხებს საკუთარი ტერიტორიის მსგავსი მეთოდებით აგვარებდნენ.

ჩრდილოეთ სახალინის ტერიტორიაზე თანდათან ვითარდებოდა ნავთობის, ქვანახშირის მოპოვების, აგრეთვე ხე-ტყის ჭრის, ბენვეულისა და კუნძულთან მიმდებარე აკვატორიასთან თევზჭერის სამუშაოები. საბჭოთა კავშირში გამოცხადებული იყო სხვადასხვა სახის სპეციალობების ახალგაზრდა პროფესიონალთა და მუშახელის დაქირავების შესახებ. ქვეყანაში არსებული მძიმე ვითარების გამო, როდესაც უმეტეს რეგიონებში უმუშევრობის კრიზისი მძვინვარებდა, დასაქმების პირობები საკმაოდ მომგებიანი იყო. იაპონური საქონელითა და „საბჭოთა

ოქროს რუბლით“ მოხიბლული მშრომელი ხალხი კონტინენტიდან კუნძულზე მიემგზავრებოდა. კავშირიდან სახალინისკენ დაძრულ მასებს შორის ბევრი კავკასიის წარმომადგენელიც აღმოჩნდა. თავდაპირველი შეკრების პუნქტი მოსკოვი იყო, საიდანაც ტრანსციმბირის სარკინიგზო მაგისტრალით ვლადივოსტოკამდე მიემგზავრებოდნენ.

ეს იყო ადრიან გაზაფხულზე. მატარებელი გრიალით მიქროდა უსაზღვრო თოვლის უდაბნოში. ბორბლების მონოტონურ რახრახში ვიძინებდით და ვიღვიძებდით. კუპეში ოთხნი ვიყავით. სხვადასხვა რესპუბლიკების წარმომადგენლებმა გაცნობისთანავე გავუგეთ ერთმანეთს. მე – ძირძველი თბილისელი გახლდი, ჩემს ზემოთ მყოფი ამხანაგი ბაქოდან აღმოჩნდა, ხოლო ჩვენს მოპირდაპირედ მოთავსებულებიდან ერთი სომეხი იყო, დონის როსტოვიდან, მეორე კი ყაზანელი თათარი. ბუნდოვნად წარმოგვედგინა კუნძულზე ჩვენი მომავალი საქმიანობა, მაგრამ თითოეული ჩვენგანი ე.წ. „გრძელი რუბლის“ მოლოდინში იყო. თანდათან თეთრი უდაბნო უსასრულო თოვლით დაფარულმა ტაიგამ შეცვალა. ბაქოელ მეგობარს (რომელიც ჯამილად გავგეცნო) ბანქო აღმოაჩნდა და შემოგვთავაზა ერთმანეთს შევეჯიბრებოდით. უსაქმურობისგან დილიდან გვიან საღამომდე „დურაკას“ ვთამაშობდით, ვენეოდით ტამბურში, ვსაუბრობდით უამრავს და ვსვამდით ცხელ ჩაის, რომელსაც მუდმივად გვთავაზობდა სასიამოვნო გარეგნობის მატარებლის გამყოლი. როგორც შემდგომ გაირკვა, ეს ციმბირელი გოგონა წარმოშობით ირკუტსკიდან იყო. ასე შეუმჩნევლად გაიქროლა ორმა კვირამ. და აი, მატარებელმა მიაღწია შორეული აღმოსავლეთის ქალაქ ვლადივოსტოკს – საბოლოო სადგურს. იქ ჩამოგვამწყრივეს, ჩაიკითხეს გვარები და შემდეგ მწყობრით გავუდექით გზას ნავმისადგომისკენ. სულ ცოტა ხანში ბორანზე აღმოვჩნდით, რომელიც სახალინისკენ მიემართებოდა. გამოგვიცხადეს, რომ დანიშნულების ადგილი იყო დასახლება ოხა.

მოგვიანებით გავიგეთ, რომ პირველი სამრეწველო ნავთობი ოხაში 1921 წელს იქნა მოპოვებული, რის შედეგადაც ოხა უმაღლვე კუნძულის აღმოსავლეთ რეგიონის ცენტრად გადაიქ-

ცა. ქალაქს მდინარე ოხას სახელი ეწოდა. შესაძლოა, რომ დასახელება ევენკური სიტყვა „ოხა“-დან წარმოიშვა. ევენკების ლეგენდის თანახმად, დამფრხთალი ირმები მონადირეებისგან თავის დაღწევას და შეფარებას მაღალ ბალახში ცდილობდნენ. ერთ-ერთი ირემი მოულოდნელად ჭაობში ჩაეფლო. როდესაც მონადირეებმა ტოტების მეშვეობით ირმის ამოყვანა შეძლეს, აღმოაჩინეს, რომ ცხოველს მუცელი და ფეხები შავი ფერის ზეთოვან სითხეში ქონდა ამოსვრილი. იმ ადგილებში ცხოველს კანი დასკდომოდა და ჭრილობებიდან სისხლი სდიოდა. გაოგნებულმა ახალგაზრდა ევენკმა ნამოიძახა: „ოხა!“, რაც ევენკურად „ბოროტს“, „ცუდს“ ნიშნავს.

ჩვენ უნდა გაგვევლო თათრის სრუტე, შემდეგ კუნძულ ჰოკაიდოს ჩრდილოეთ კიდესა და სახალინის სამხრეთ ნაწილს შორის გადაგვეცურა ლაპერუზის სრუტე, რომელიც იაპონიის და ოხოტის ზღვებს ერთმანეთთან აკავშირებს. სრუტეს, რომელიც ჟან დე ლაპერუზმა XVIII საუკუნეში აღმოაჩინა, შემდგომ მისი სახელი ეწოდა. თათრის სრუტე იგივე მოგზაურმა დაარქვა, რომელსაც შეცდომით ეგონა, რომ „თათარეთი“ არის ქვეყანა, რომელიც წყნარი ოკეანის სანაპირომდე გადაჭიმულია. ეს ეთნონიმი ჯერ კიდევ მონღოლთა დაპყრობების დროს მასობრივად გავრცელდა აღმოსავლეთ და დასავლეთ ევროპაში.

ბორანი გასვლას აგვიანებდა. ნაპირზე გრიპის ეპიდემია მძვინვარებდა, გემს საკმარისი ცეცხლფარეშები არ ჰყავდა და მათ ახალბედებში ეძებდნენ. ჩემი ახალი სომეხი მეგობარი არტიომი მოხალისედ წავიდა. აღმოჩნდა, რომ წლების მანძილზე ცეცხლფარეშად მუშაობდა ვლადიკავკაზის რკინიგზაზე. მას ჯამილიც შეუერთდა, რომელიც ასევე ჯუღლვა-ბაქოს სარკინიგზო ხაზზე მსახურობდა. მე და თათარი ილდარი დამხმარეებად აგვიყვანეს. ტრიუმფი ჩასვლისთანავე გავოგნდი – ადრე არასოდეს მენახა ასეთი უზარმაზარი ორთქლის ქვაბები. ლუმელის უშველებელი პირი უწყვეტად იღებოდა და ჩვენ უნდა გამუდმებით შეგვეყარა შიგნით ნახშირი და ნაცრისგან გავვესუფთავებინა. ნავმისადგომზე გვარიანად გაგრილებულები ძლივძლიობით გავთბით, შემდეგ კი ისე დაცხა, რომ ტანზე გახდაც კი მოგვინია. ამ მოგზაურობის განმავლობაში მე და

ჩემმა მეგობრებმა ღუმელში, სავარაუდოდ, რამდენიმე ტონა ნახშირი ჩავყარეთ. საბოლოოდ გასცეს ბრძანება ქვანახშირის მინოდება ჯერ შეგვემცირებინა და შემდეგ სრულიად შეგვეწყვიტა. ბორანი კუნძულ სახალინის ჩრდილოეთ მხარეს უახლოვდებოდა.

სახალინის შესახებ მხოლოდ ის ვიცოდი, რომ ამ ადგილს ანტონ ჩეხოვი ესტუმრა და კუნძულის დასავლეთ ნაწილში მდებარე დასახლება ალექსანდრეს საგუმბაგოში ცხოვრობდა. ჩეხოვი სახალინზე მსჯავრდებულთა და დევნილთა ყოფის შესასწავლად იყო ჩასული. მაშინ ჯერ კიდევ არ არსებობდა ტრანსციმბირის მაგისტრალი და მოგზაურობამ ექვს თვეზე მეტ ხანს გასტანა. ჩეხოვი ხვდებოდა ამ მოგზაურობის სირთულეებს, მაგრამ მიზნად ჰქონდა დასახული საზოგადოების ყურადღება მიეპყრო სახალინზე, ე.წ. „აუტანელი ტანჯვის ადგილზე“. ეს მწერლის სამოქალაქო გმირობა იყო! ასეთი აზრებით შეპყრობილი ვუყურებდი კუნძულს გემბანიდან. ჩვენ კიდევ მოგვინია გარკვეული დროის განმავლობაში ბორანზე მუშაობა, სანამ ცეცხლფარეშთა ძირითადი გუნდი შეგვცვლიდა. საბოლოოდ გაგვათავისუფლეს და ჩვენ მშვიდად დავტოვეთ იქაურობა.

კუნძულზე მოსაწყენი სურათი დაგვხვდა. გარშემო ხის ბარაკები იდგა, ტყაპუჭებში მოსიარულე ხალხი ერთმანეთში ირეოდა, აქა-იქ იაპონური წყვეტილი ლაპარაკი ისმოდა. ახალი ჩამოსულები ერთ-ერთ ბარაკში შეგვიყვანეს შრომითი ხელშეკრულების გასაფორმებლად, სამუშაო პროფილის არჩევა შემოგვთავაზეს და აქ ჩვენი გზები გაიყარა. ჩემი მეგობრები ოხაში დარჩნენ ნავთობის მოძიებაზე.

ვინაიდან მარჯვე მსროლელი ვიყავი (რაც წითელ არმიაში, სადაც სამ წელს ვმსახურობდი, მქონდა ნასწავლი), სამონადირეო ბაზაზე ბენვეულის მოსაპოვებლად გამიშვეს. რამოდენიმე კვირის მანძილზე მინევდა ახოში ცხოვრება, სადაც წი-

წვოვანი ხეებისგან აშენებული პატარა ქოხი იდგა. იქ გავიგე, რომ ჩრდილოეთის მკვიდრი მოსახლეობა უძველესი დროიდან ცხოვრობდა ამგვარ ფაცხებში. ისინი მუდმივად ერთი დასახლებიდან მეორეში გადადიოდნენ, ამიტომაც ყოველ ზამთრის დასაწყისში საკვები და ცეცხლის დასაბრუნებელი საშუალება წინასწარ ჰქონდათ მომარაგებული. იქ ვისწავლე ხაფანგების დაყენება, ცხოველთა ნაკვალევის გარჩევა და მათი ჩვევები. სანადიროდ დილით ადრე გავდიოდით. ნადირობისთვის ყველაზე ხელსაყრელი ამინდი ახალდადებული თოვლი იყო, სულ ოდნავი ყინვით. ამ დროს ნაკვალევი კარგად ჩანს. ნადირობისას დამხმარედ აღმოსავლეთ ციმბირული ლაიკა მყავდა. ძალი იყო მაღალი აღნაგობის, ამტანი, შესანიშნავი ალღოს მქონე, რომელიც ნადირსაც და პატრონსაც თვალს ერთნაირად ყურადღებით ადევნებდა. მონადირეებს შორის იყვნენ, როგორც ადგილობრივი მაცხოვრებლები, ასევე იაპონელები, რომლებმაც კუნძულზე მუშაობის დროს რუსული ენა აითვისეს. მათ გვასწავლეს გასახურებლად არყის მაგიერ თევზის ქონის დალევა და უმი თევზის ჭამა. თევზისგან ვამზადებდით იაპონურ ტრადიციულ კერძს „ნარეძუსის“, რომელიც ბრინჯითა და იაპონური მწვანილით „ვასაბით“ მზადდებოდა. გასუფთავებულ ოკეანის თევზს მარილით ტენიდნენ, ხის კასრში დებდნენ და დიდი ტვირთვის ქვეშ ათავსებდნენ ფერმენტაციის დამთავრებამდე. ამ გზით მომზადებული თევზი ვარგისი იყო რამოდენიმე თვის განმავლობაში. სურავანდით რომ არ დავავადებულიყავით, ბევრი ნიორის ჭამა და სოჭისა ან ნაძვის ნახარშის სმა გვინევდა.

ბუნება სახალინზე მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდა. მისი დიდი ნაწილი ტყეს ეკავა. კუნძულის ჩრდილოეთით ღიანწინწოვანი ტაიგა იზრდებოდა, მეტწილად დაურის ლარიქსი, ხოლო სამხრეთით განლაგებული მუქწინწოვანი ტყე მდიდარი იყო აიანის ნაძვით, სახალინის სოჭით, ციმბირული კედარით, ასევე ლურჯი მოცვისა, ხურტკმელის და შტომის ბუჩქნარით. ზაფხულში კენკრას და სოკოს ვაგროვებდით და ზამთრისთვის შეშას და ფიჩხს ვამზადებდით. ნადირობის შედეგად მიღებულ ბუნვეულს – სიასამურს, კვერნას, მელას, ციყვს კვირაში ერთ-

ხელ ვაბარებდით მიმღებ პუნქტში. მიმწოდებლები არჩევდნენ ბენვს, საუკეთესო ეკზემპლარებს იაპონიაში აგზავნიდნენ, დანარჩენებს კი ადგილობრივ ბაზარზე იაფად ასალებდნენ. უმეტესწილად მათ კავშირიდან ჩამოსული ხალხი ყიდულობდა. მეც არ წარმოვადგენდი გამონაკლისს ამ თვალსაზრისით!

ამავდროულად იაპონელები კუნძულის ათვისებით იყვნენ დაკავებული. ჩამოიტანეს ასანყოფი სახლები და მალაზიის, სასადილოს, სამრეცხაოსა და მედპუნქტის აბრები ჩამოკიდეს. არც გასართობი დანესებულებები დაივიწყეს. ერთ მშვენიერ დღეს ერთ ხის სახლძე ლამაზი იაპონელი ქალების ამსახველი აბრა გაჩნდა და როდესაც კუნძულის ნაპირს გეიშებით სავსე გემი მოადგა, მაშინ გავიგე ამ აბრის მნიშვნელობა. ლამაზმანებს ნაციონალური კოსტუმი – კიმონო ემოსათ, ფართო ქამრითა და საზურგე ბალიშით. სახეები უხვად დაეფარათ თეთრი ფერუმარილით. ნარბები შავად, ხოლო ტუჩები ხახასა წითელი ფერით ჰქონდათ შეღებილი. დასახლება, სადაც უმეტესწილად მამაკაცები ცხოვრობდნენ, სიხარულმა მოიცვა, რომელიც, თუმცა, დიდხანს არ გაგრძელებულა. საბჭოთა წარმომადგენლობამ იაპონელების ასეთი ქმედება შეაფასა, როგორც ზნეობრივი საფუძვლების შერყევა, ამიტომ გეიშებმა მალევე დატოვეს კუნძული. მიუხედავად ასეთი ძალისხმევისა ინფრასტრუქტურის შესაქმნელად, არ შეიძლება ითქვას, რომ იაპონელები იყვნენ ყაირათიანი მფლობელი. ისინი კარგად იცოდნენ, რომ მათი ყოფნა კუნძულის ჩრდილოეთით მოკლევადიანი იყო და ცდილობდნენ ყველანაირი რესურსი მაქსიმალურად ამოეწურათ. ეს ფაქტი ჩემთვის რთულად გასაცნობიერებელი იყო!

ჩრდილოეთ სახალინზე ქარი ხშირად ქროდა, ზაფხულში კი ნვიმა და ნისლი იყო გაბატონებული, ხოლო სუსხიანი, ჭარბ თოვლიანი ზამთრის მიზეზს მუსონი წარმოადგენდა. ასეთ პირობებს წელიწადზე მეტხანს ვერ გავუძელი. კონტრაქტი გავწყვიტე, გადავცურე თათრის სრუტე, ახლა უკვე ბორანის მგზავრის სტატუსში და შემდეგ საქალაქთაშორისო მატარებელზე გადავჯექი. ასე დასრულდა ჩემი მოგზაურობა სახალინზე.

ამბავი იმის შესახებ, რომ ნაცისტური გერმანია თავს დაეს-
ხა საბჭოთა კავშირს, უკვე თბილისში შევიტყვე. ომის პირვე-
ლივე დღეებში ვიყავი დაბარებული სამხედრო კომისარიატში
და, როგორც საკადრო სამსახურგავლილი სამხედრო, უფროსი
სერჟანტის წოდებით ვიყავი გაგზავნილი ამიერკავკასიის სამ-
ხედრო ოლქის განკარგულებაში. 1941 წლის აგვისტოში საბჭო-
თა ხელისუფლებამ გადაწყვიტა ირანის ტერიტორიაზე ჯარი
შეეყვანა. ეს იყო ერთობლივი საბჭოთა-ბრიტანული ოპერაცია
კოდური სახელით „თანაგრძნობა“, რომელიც მიზნად ისახავდა
ირანული ნავთობის საბადოების დაცვას გერმანული ჯარე-
ბის შესაძლო თავდასხმისაგან, ასევე სატრანსპორტო დერეფ-
ნის შენარჩუნებას, რომლითაც მოკავშირეები ჰუმანიტარულ
დახმარებას აწვდიდნენ საბჭოთა კავშირს. იმ პერიოდში გერ-
მანიას ირანზე მნიშვნელოვანი გავლენა ჰქონდა, რადგან ის
ირანის ეკონომიკის და ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაციაში
და აგრეთვე შაჰის არმიის რეფორმაში იღებდა მონაწილეობას.
საბჭოთა ჯარი ქალაქის ჩრდილო-დასავლეთიდან შევიდა თე-
ირანში, რომელიც ელ-
ბრუსის ქედის სამხრეთ
ფერდობზე მდებარეობს.
მე მევალებოდა მეკავში-
რეობა გამეწია საბჭოთა
და ბრიტანეთის სამხედ-
რო მისიებს შორის. ასე
დაიწყო ჩემი ომისდროინ-
დელი თავგადასავალი!

ეპიზოდი II: დიდი ნახტომი დასავლეთის მიმართულებით

ომის დასაწყისშივე უმაღლესი მთავარსარდლობის შტაბიდან ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის მეთაურისთვის იყო გაცემული განკარგულება ფრონტის გაფართოების შესახებ, რათა ირანის მთავრობის მფარველობის ქვეშ მომუშავე გერმანელთა დივერსიებისგან დაეცვათ საზღვარი. მასში მონაწილეობას იღებდა ორი ჯარი, ავიაციის და კასპიის ფლოტილის მნიშვნელოვანი ნაწილი. 1945 წლის 25 აგვისტოს გამთენიისას საბჭოთა მესაზღვრეების მანევრულმა ჯგუფებმა პირველებმა გადაკვეთეს საზღვარი და მცირეოდენი ძალისხმევით შედეგად გადაჭრეს ირანელების საკომუნიკაციო ხაზები. ხიდების, უღელტეხილების და რკინიგზის გადასასვლელების ხელში ჩასაგდებად მოწინააღმდეგის ზურგში დესანტური ჯარები გადასვეს. მე იმ ბატალიონში ვიყავი, რომელსაც დასავლეთ აზერბაიჯანის პროვინციაში, ნახიჩევანსა და ხოის შორის არსებული ტრანსირანის რკინიგზის ტებრიზის ხაზი უნდა გაეკონტროლებინა. წითელი არმიის ჯარი დანაწევრდა და, ჯულფას მახლობლად მდინარე არაქსის ფორსირების შემდეგ, ირანის სიღრმეში სხვადასხვა მიმართულებით განაწილდა. ამიერკავკასიის ფრონტის ჯარები ტაბრიზ-არდებილის ხაზზე გავიდნენ, ამით დასახული ამოცანა ოპერაციის პირველი დღელამის მიწურულს უკვე შესრულებული იყო. ავიაციის გამოყენება სადაზვერვო ფრენებით, პროკლამაციების მიმოფანტვით და გზას აცდენილი სახმელეთო ნაწილების კორექტირებით შემოიფარგლებოდა. მოულოდნელი თავდასხმით გამონვეული შოკის შემდეგ, ირანის შეიარაღებულმა ძალებმა წინააღმდეგობის განევა სცადეს, მაგრამ წითელმა არმიამ იგი იმ წამსვე ჩაახშო. ამავდროულად ბრიტანელებმა ხუზისტანი დაიქვემდებარეს და სპარსეთის ყურის პორტებში შევიდნენ.

1941 წლის 8 სექტემბერს ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას, რომელმაც ირანის ტერიტორიაზე მოკავშირე ჯარების განლაგება დაარეგულირა. თეირანმა ქვეყნიდან გააძევა როგორც გერმანიის, ასევე მისი მოკავშირე სახელმწიფოების მოქალა-

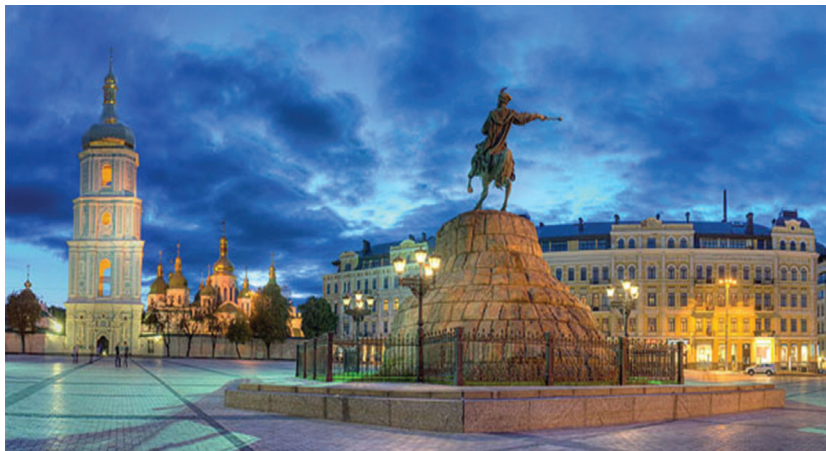
ქეები. ირანმა თავის თავზე აიღო ვალდებულება ინგლისიდან ტვირთის უსაფრთხო ტრანზიტისთვის ხელი შეეწყოს და პირობა დადო მკაცრი ნეიტრალიტეტი დაეცვა. ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის ერთ-ერთი ჯარის თეირანში შესვლისთანავე, ირანის შაჰმა თავისი ახალგაზრდა ვაჟის, მოჰამედ რეზა ფეხლევზის ხანის სასარგებლოდ გადადგა. მთელი ომის განმავლობაში წითელი არმიის ჯარები ახდენდნენ დისლოკაციას ირანში და იქიდან მხოლოდ მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ იყვნენ გამოყვანილნი.

1943 წლის ოქტომბრამდე მე ვიმყოფებოდი თეირანში, რომელიც ეთნიკური და რელიგიური მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდა. იქ გავიცანი სომხური წარმოშობის გეგორქი, ვაჭარ ვართანიანის ვაჟი და მათ ოჯახში ყოველთვის სასურველი სტუმარი ვიყავი. მხოლოდ წლების შემდეგ შევიტყვე, რომ ეს მოკრძალებული, მჭლე ბიჭი საბჭოთა მზვერავი იყო და, სუსკის უფროსის ივან ავალოვის ხელმძღვანელობით, ირანში აგენტების მცირერიცხოვანი ჯგუფი შეკრიბა. ჩემს გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა, როდესაც აღმოჩნდა, რომ მამამისიც საბჭოთა დაზვერვაში მსახურობდა. გეგორქმა დაადგინა, რომ გერმანელები ირანიდან რადიოს მეშვეობით ბერლინს უკავშირდებოდნენ და მათი საუბარი ჩაინერა. ჩანანერის გაშიფვრისთანავე ცხადი გახდა, რომ გერმანელები თეირანის მახლობლად დივერსანტთა ჯგუფის ჩამოსმას აპირებდნენ, რათა ანტიჰიტლერული კოალიციის, „დიდი სამეულის“ ლიდერებს თავს დასხმოდნენ. ამ ამბიციურმა ოპერაციამ (კოდური სახელით „გრძელი ნახტომი“) მარცხი განიცადა, რის შედეგადაც გერმანელების ეს დივერსიული ქსელი ირანში პრაქტიკულად განადგურებული იქნა.

თეირანის კონფერენციის (კოდური სახელით „ევრიკა“) დასაწყისისთვის ჩემი სამხედრო ნაწილი დასავლეთში იქნა გადაყვანილი, სადაც უმაღლესი მთავარსარდლობის შტაბის ბრძანებით, ვორონეჟის ფრონტის საფუძველზე, სამხრეთ-დასავლეთის მიმართულებით პირველი უკრაინის ფრონტი ყალიბდებოდა. უკრაინის ნაწილი უკვე იყო გათავისუფლებული გერმანელი დამპყრობლებისაგან. კიევის გათავისუფლებას

ნინ უძლოდა გრანდიოზული ბრძოლა დნეპრისათვის, რომელიც ცნობილია, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე დიდი მსოფლიოს ისტორიაში ბრძოლა. ჩატარდა მთელი რიგი სტრატეგიული ოპერაციები, სადაც ორივე მხრიდან მიახლოებით ოთხი მილიონი სამხედრო იღებდა მონაწილეობას. ფრონტის ხაზი კი მდინარე დნეპრის ნაპირების გასწვრივ 1400 კილომეტრზე გაიჭიმა. საომარი მოქმედებების წარმატებისთვის უკრაინის პირველ და მეორე ფრონტის რიგებში გათავისუფლებული დასახლებებიდან მაცხოვრებლების მობილიზება დაიწყო. ამ ბრიგადებს, სადაც სამას ათასამდე მებრძოლი მოგროვდა, „შავ ქვეით ჯარს“ უწოდებდნენ, თუმცა მათი უმეტესობა მხოლოდ „სახარბაზნე ხორცად“ გამოდგა. ეს გამოუცდელი, სათანადო ამუნიციას მოკლებული ადამიანები, რომლებსაც, როგორც იტყვიან, „დენტის სუნი არ უყნოსია“, დნეპრის გადასალახად გაუშვეს, სადაც მათ არა მარტო მტრის ურიცხვი ძალისთვის, არამედ წყლის სტიქიის წინააღმდეგობის განევა უნდა შეეძლოთ. ასეთია ომის სისასტიკე!

ოთხი თვე დასჭირდა წითელ არმიას, რომ დნეპრის მარცხენა სანაპირო გაეთავისუფლებინა, კიევის აღება კი ყველაზე რთული აღმოჩნდა. 1943 წლის სექტემბერში საბჭოთა ჯარებმა ორჯერ სცადეს ქალაქის გათავისუფლება ბუკრინისა და ლუტეჟის პლაცდარმებზე იერიშის მიტანით. ოქტომბრის მიწურულისკენ სამხედრო ჯარების საიდუმლო გადაჯგუფება მოხდა – უკრაინის პირველი ფრონტის სატანკო და საარტილერიო დივიზიები ლუტეჟის პლაცდარმზე იქნა გადატყორცნილი. გერმანელებს ეჭვი არაფერზე აუღიათ, რადგან მტრის საავიაციო დაზვერვას ნამდვილის ნაცვლად ფანერის ტანკები დაუტოვეს. ფრონტის ხელმძღვანელობამ ბრძანება მიიღო, რადაც არ უნდა დასჯდომოდათ, ოქტომბრის რევოლუციის წლისთავისთვის კიევი გაეთავისუფლებინათ. თავდასასხმელად ყველაფერი მზად იყო. 1943 წლის 1 ნოემბერს დაიწყო უკრაინის დედაქალაქის მესამე იერიში. ფრონტის მთავარმა დაჯგუფებამ მოულოდნელი დარტყმები მიაყენა გერმანელებს და სულ რამოდენიმე დღეში შეძლო ჯარები 12 კილომეტრით წინ

წაენია. წითელი არმიის დასახმარებლად გვარდიის კორპუსები მოვიდნენ, რომლებიც ქალაქის დასავლეთ საზღვარზე არსებული კიევ-ჟიტომირის გზატკეცილის გადაჭრა შესძლეს, რითაც გერმანულ ჯარს ერთ-ერთი უკან დასახევი გზა გადაუკეტეს. ასე, რამდენიმე არმიის და სატანკო დივიზიების ერთობლივი ძალისხმევით, 6 ნოემბრის გარიჟრაჟზე კიევი ფაშისტებისგან გათავისუფლდა. 11 ნოემბერს კი გერმანულმა ჯარმა დამხმარე ძალა მიიღო და დაიწყო სერიოზული შეტაკებები. ფაშისტებმა ძლიერი კონტრშეტევები განახორციელეს, თუმცა კარდინალურად ამანაც ვერაფერი შეცვალა.

პირველი უკრაინული ფრონტის მცირერიცხოვანი ქვედანაყოფები რეგულარულად ჩხრეკდნენ კიევის მიმდებარე დასახლებულ პუნქტებს, სადაც მტერი ჯერ კიდევ გამაგრებული იყო. იდგა ცივი და მზიანი დილა. რაზმი, რომლის მეთაური მე ვიყავი, ველის მხრიდან სოფელს მიადგა. გარშემო თივის ზვინები იდგა. მტრის გამოსავლენად ჯარისკაცები ხიშტებს ასობდნენ ზვინებში. უცებ სოფლის კიდეზე მდგომი ერთ-ერთი ბელელის კარი გაიღო და იქიდან გადმოცვივდა ოცდაათამდე გერმანელი. გაჩაღდა უთანასწორო ბრძოლა, რადგან ჩვენ უმცირესობაში ვიყავით. დავინახე თუ არა რაზმის გაძლიერების

აუცილებლობა, სასიგნალო რაგეტა გავისროლე. უცებ სითბო და სისველე ვიგრძენი ფეხის არეში. ზვინს ავეფარე და მინაზე დავეშვი. თივა თავზე დამეცა და სრულად დამფარა. გონება იმნამსვე დავკარგე...

მხოლოდ ქოხში გამოვფხიზლდი და პირველი, რაც თვალში მეცა, ოთახის კუთხეში ხატები ეკიდა, უსპეტაკესი თეთრი, ლამაზად მოქარგული ფარდით გარშემო გადაფარებული. თავზე მცირერიცხოვანი ოჯახი მადგა. – „ჯარისკაცი ცოცხალია!“, – წამოიძახა გახარებულმა დიასახლისმა უკრაინულად და ქალიშვილს უბრძანა კოჭობით რძის და ახლად გამომცხვარი პურის ნატეხის მოტანა. პოლინა (ასე ერქვა ქალიშვილს) სიჯანსაღით სავსე გოგონა იყო, ლამაზი შავი თვალებით და სანდომიანი, ქათქათა თეთრი სახით. ის მხოლოდ უკრაინულად ლაპარაკობდა, თუმცა, ამის მიუხედავად, შესანიშნავად ვუგებდით ერთმანეთს. პოლინა ხალხური მეთოდებით მკურნალობა იცოდა. ყოველდღე ისეთი განაფული ხელებით მიხვევდა ჭრილობას, თითქოს სანიტარული ნაწილის მედდა ყოფილიყო. ასეთი ზრუნვის ქვეშ მყოფი მალე ფეხზე დავდექი.

გავიდა ერთი თვე. მეორე დღეს უნდა დამეგოვებინა სოფელი, რომელიც ფაშისტებისგან უკვე მთლიანად იყო განმენდილი. უნდა გამოვცხადებულიყავი ჩვენი სამხედრო ნაწილის შტაბში, რომელიც კიევში იყო განთავსებული და მიმელო ახალი დანიშნულება. სოფლის შარავზამდე მაცილებდნენ ულამაზესი პოლინა და დედამისი. დამშვიდობებისას პოლინა მაგრად ჩამებლაუჭა, ლოყით ლოყაზე შემეხო და ხელში პატარა ხის ხატი ჩამიდო. – „წმინდა ნიკოლოზი გფარავდეს მუდამ“, – მითხრა უკრაინულად. მე გაჩერებულ მანქანას შევახტი, დავიძარი. მადლიერი, დიდხანს ვუქნევდი ხელს ქალებს. გზა ჰორიზონტამდე მიდიოდა. დეკემბრის ტყვიისფერი ცა ჩამონვა მინაზე. ყორნები განუწყვეტლივ დაგვტრიალებდნენ თავს, ხან ხმაურით აფრინდებოდნენ შიშველი ხეებიდან, ხანაც მიყუჩებოდნენ მათზე.

კიევში უშედეგოდ ვეძებდი ჩემს რაზმელებს, მათ შორის თანამემამულეებიც იყვნენ. ბევრი ჯარისკაცი დაიღუპა ჟიტომირ-ბერდიჩევის ოპერაციისას. ჟიტომირზე საკმაოდ სწრაფი წინსვლის შედეგად, საბჭოთა ჯარებს გაუჭირდათ თავდაცვის

მონესრიგება. ნაცისტებმა ქალაქის მისადგომებთან არმიის ნაწილს ალყა შემოარტყეს და ჟიტომირი დაეცა. მოგვიწია გაგვინადგურებინა ჩვენს ხელში ჩავარდნილი სანოვაგო, საფურაჟე და საბრძოლო მასალების სანყოფი. ჩამოყალიბდა ღრმა შეერილი, რომელსაც მტრის დიდი დაჯგუფება იცავდა. თუმცა მალევე ფრონტის ჯარებმა, მსროლელთა სამი კორპუსის მეშვეობით, მოწინააღმდეგის საბრძოლო შენაერთების ჩრდილოეთ ფლანგზე კონტრშეტევა განახორციელეს. მძიმე საომარი მოქმედებების შედეგად 30 ნოემბერს ჩერნიახოვ-რადომიშლის ზღვარზე ფრონტი დასტაბილურდა. ქალაქი ხელიდან ხელში გადადიოდა და მხოლოდ 26 დეკემბერს საბჭოთა ჯარებმა საბოლოოდ დაიკავეს ის.

აღმოჩნდა, რომ რადომიშლის მიწებს ოდითგანვე სტრატეგიული მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგანაც იქ უძველესი, კიევისა და დასავლეთ ევროპის დამაკავშირებელი, სავაჭრო გზა “VIA REGIA” („მეფეთა გზა“) გადიოდა. კიევის რუსეთის დროს ქალაქს მიკგოროდი ეწოდებოდა. მისი და მიმდებარე მიწების დასაუფლებლად რუსთავადებს შორის გაუთავებელი განხეთქილება სუფევდა. ქალაქი მონღოლური ტომების შემოსევასაც ემსხვერპლა. მოგვიანებით მიწების ნაწილი ლიტვის დიდი სამთავროს შემადგენლობაში შევიდა, შემდეგ კი კიევ-პეჩერის ლავრაში გადაინაცვლა.

მძიმე დანაკარგების შედეგად სამხედრო ნაწილმა ხელახალი ფორმირება განიცადა და სალამოს მე უკვე მატარებელში ვიჯექი, რომელიც ფრონტის ხაზზე გასამგზავრებლად ემზადებოდა. შებინდდა. მატარებელი ნელ-ნელა მიემართებოდა სამხრეთ-დასავლეთის რკინიგზით დანიშნულების მიმართულებით. უცებ ძრავების მოულოდნელი გუგუნი გაისმა და, სანამ მივხვდებოდი საიდან მოდიოდა ეს ხმაური, დაბომბვა დაიწყო. ეს

იყვნენ თავდაცვის ხაზის გამრღვევი ფაშისტური მესერშიტიები. ჯარისკაცები ფაციფუციტო ტოვებდნენ ვაგონებს და ველში იფანტებოდნენ. ზოგიერთი კი ნიჩაბით ხელში ცდილობდა თავშესაფარისთვის სანგრის ამოთხრას. ვინც ვერ ასწრებდა, დამახასიათებელ პოზაში იყინებოდა. აქა-იქ აფეთქების ხმა ისმოდა და მიწის შავი კოლტები ჰაერში იტყორცნებოდა. მატარებელში მარტოდ დარჩენილი, ქვედა თაროს ქვეშ შეეძვერი, ხელი უბეში ჩავყავი, სადაც წმინდა ნიკოლოზის ხატი მქონდა შენახული და პოლინას ხელით ამოტვიფრული ლოცვის სტრიქონებს ვჩურჩულებდი:

„ოჰ, უფალო, სინათლის მეუფევე, შეგვიწყალებნ,
და ყოვლადწმიდა ღვისმშობლო გვიხსენ,
დაგვიფარე, ყოვლადმონყალო წმინდა ნიკოლოზ!“

უეცრად თვითმფრინავების ძრავების ხმაური შეწყდა. ვაგონიდან ფრთხილად გადმოვედი და ირგვლივ მივიხედ-მიმოვიხედე. თითქმის მთელი მატარებელი ნაფოტებად იქცა. გარშემო ყველაფერს ბოლი ასდიოდა. ველი დაჭრილებითა და დაღუპულებით იყო სავსე. შემთხვევის ადგილზე ფრონტის მთავარსარდალის შტაბიდან უფროსობა ჩამოვიდა, მაშველი რაზმიც იყო გამოგზავნილი. ატყდა აურზაური – დაჭრილები ჰოსპიტალში გადაყავდათ, დაღუპულებს ნაჩქარევად ამოთხრილ ძმათა საფლავში მარხავდნენ. მთვარის შუქი იყო ჩვენი მშველელი...

მაღე ამ მიმართულებით ძირითადი ძალები იყვნენ გადასროლილი და დაიწყო იერიში ფრონტის მთელ ხაზზე, რაც მტერი კარპატების მთისწინა მიდამოებში გააძევა.

შეკრების პუნქტში მაიორი ბაბენკო გავიცანი, რომელმაც შემომთავაზა თავის ნაწილში გამეგრძელებინა სამსახური, უკრაინის პირველი ფრონტის პოლიტსამმართველოსთან ანტიფაშისტური გერმანული სკოლის დაარსებასთან დაკავშირებით. ჩემთვის განკუთვნილი იყო ამ მამაც ოფიცერთან ერთად გამეწლო ომის გზები ფაშიზმზე სრული და საბოლოო გამარჯვებამდე. პოლინას ნაჩუქარი ხატი კი ყოველთვის საგულდაგულოდ მქონდა შენახული, რადგან ვირწმუნე, რომ იმ თავდასხმისას სიცოცხლე ამ ხატმა შემინარჩუნა.

ეპიზოდი III: საომარი გზები ილუზიებით არის მოცული

1944 წლის ივლისის ბოლო დღეები აღინიშნა უკრაინის პირველი ფრონტის შეტევით ვისლაზე, რომელიც მისი ფორსირებითა და ქალაქ სანდომირის სამხრეთ-დასავლეთით მდებარე პლაცდარმის დაკავებით დასრულდა. ნაცისტებს უკან დასახევ საბოლოო ნერტილად ვისლა მიაჩნდათ, ამიტომაც ყველანაირ ხერხს მიმართეს სანდომირის პლაცდარმის სალიკვიდაციოდ. ამ ამოცანის შესასრულებლად გერმანელებმა სტაშუვის დასავლეთით ხუთ სატანკო დივიზიას მოუყარეს თავი. ეს ძალები მოხსნეს ჯარების თავდაცვის იმ ადგილიდან, სადაც ისინი უკრაინის მეორე ფრონტის წინააღმდეგ იყვნენ გამოყენებულნი. მთელი აგვისტოს განმავლობაში მტერი ცდილობდა საბჭოთა ჯარის გაძევებას პლაცდარმიდან, ფრონტის არმიების ნაწილები კი ვისლას მარცხენა სანაპიროს კილომეტრებს თითქოს კლანჭებით ებლაუჭებოდნენ. ფრონტის შტაბი პლაცდარმზე შეყვანილი ფაშისტური ძალების და საშუალებების ოპერატიულ გამოაშკარავებას მოითხოვდა, რაშიც რადიოდაზვერვას და მის სიზუსტეს დიდი როლი ეკავა. რადიომზვერავებმა დროულად გამოაშკარავეს მოწინააღმდეგის ყველა გადაადგილება და მტერმა სასურველ მოულოდნელობას ვერ მიაღწია. სასტიკი ბრძოლა იყო გაჩაღებული. თითქმის ერთ კვირას გასტანა გერმანელთა წინააღმდეგობამ, მაგრამ წარმატებას მაინც ვერ მიაღწიეს – დივიზიები იყვნენ შეჩერებულნი, შემდეგ კი სრულიად გაძავებულნი პლაცდარმიდან. უკრაინის პირველი ფრონტის ნაწილების მარჯვე, თავდაუზოგავი ქმედების წყალობით, სანდომირის პლაცდარმი მნიშვნელოვნად გაფართოვდა როგორც ფრონტის ხაზზე, ასევე სიღრმეში.

ლვოვ-სანდომირის ოპერაციის შედეგად გაათავისუფლეს ლვოვი, პერემიშლი, იაროსლავი. წითელმა არმიამ, პოლონეთის კრაიოვის არმიასთან ერთად, 27 ივლისს დაიკავა პოლონეთის უძველესი ქალაქი ლვოვი. მერიასა და სახლებზე პოლონეთის თეთრ-წითელი დროშები ჩამოიკიდა. თუმცა მალევე საბჭოთა ხელისუფლებამ განაცხადა, რომ ლვოვი – საბჭოთა

ქალაქია და კრაიოვის არმიას წამოაყენა მოთხოვნა სრული ძალაუფლების მოხსნის შესახებ. უმაღლესი მთავარსარდლობის შტაბის ბრძანებით 1944 წლის 28 აგვისტოს ამ ქალაქების გათავისუფლებისთვის ბრძოლებში მონაწილე ჯარებს

მადლობა გამოუცხადეს და მათ საპატივცემულოდ მოსკოვში ოცი საარტილერიო სალუტი გაისროლეს.

სანდომირის პლაცდარმის დაკავებას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან აქედან დაიწყო ვისლა-ოდერის ცნობილი შეტევითი ოპერაცია, რომლის შედეგადაც იყო გათავისუფლებული უძველესი ქალაქი კრაკოვი და პოლონეთის დიდი ნაწილი. მოგვიანებით გაირკვა, რომ გერმანელები გეგმავდნენ მდინარე დუნაეცის კაშხალის აფეთქებას. მაშინ ქალაქზე დაეცემოდა წყლის უზარმაზარი ნაკადი, ქალაქი წყლით დაიტბორებოდა და ყველაფერს წალეკავდა. ბრძოლების შედეგად ნაცისტების 70 დივიზია განადგურდა, დაახლოებით 150 ათასი ადამიანი ტყვედ იქნა აყვანილი და ალაფის სახით აღებული უამრავი ტანკი, ნალმმტყორცნი და თავდასხმის იარაღი.

ქალაქი ტარნობჟეგი, რომელშიც უკრაინის პირველი ფრონტის ერთ-ერთი ნაწილი შევიდა, ფრონტის ხაზის აღმოსავლეთით მდებარეობდა. გერმანელი ტყვეები იქ ჩამოყავდათ და ათავსებდნენ სკოლის შენობაში, რომელიც სასწაულებრივად გადარჩა ბოლო ბრძოლების დროს. ისინი არა ჩვეულებრივი ტყვეები, არამედ ახლად ჩამოყალიბებული ანტიფაშისტური სკოლის კურსანტები იყვნენ, რომელშიც მომავალი დემოკრატიული გერმანიის თვითმმართველობის ორგანოებში სამუშაოდ კადრებს ამზადებდნენ. ანტიფაშისტური სკოლის ხელმძღვანელობა ტარნოვსკების საგრაფოს საგვარეულო მამულში, ძიკოვის სამფლობელოში განთავსდა, სადაც მხოლოდ მოხუცებული გრაფინია ცხოვრობდა.

ეს დიდგვაროვანი ქალბატონი საკმაოდ გულღია და საინტერესო მოსაუბრე აღმოჩნდა. მან მოგვითხრო, რომ 1939 წელს პოლონელ სამხედრო მოსამსახურეთა, პოლიტიკურ მოღვაწეთა და ცნობილ პირთა უმრავლესობამ, განცდილი მარცხის შედეგად, ქვეყნის ფარგლები დატოვა. თავდაპირველად მათ საფრანგეთში გადაინაცვლეს, სადაც პოლონელთა მთავრობა შეიკრა, ხოლო 1940 წელს, საფრანგეთის დამარცხების შემდეგ, ბრიტანეთში მოუწიათ გადასვლა. ჩვენი დიასახლისი ხშირად ყავას ადუღებდა და ხან ნალექზე მკითხაობდა, ხანაც ბანქოს შლიდა. ერთხელ მიწინასწარმეტყველა, თუ რა არაჩვეულებრივ მომავალს მიმზადებს ბედი, როდესაც ბრონეულისფერ ზოლებიან, მუქ ნაცრისფერ კოსტუმს შევიმოსავ. ქალბატონმა ვრცლად და შესანიშნავი რუსულით მამულის უწინდელ მაცხოვრებლებზე მოგვითხრო, გვანახა ალბომები მათი ფოტოებით. შემდეგ მან საგვარეულო სამფლობელო გვაჩვენა და გაგვაცნო მისი და ქალაქის ისტორია.

აღმოჩნდა, რომ ტარნობჟეგის ისტორია უკვე XIV საუკუნიდან მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ტარნოვსკების არისტოკრატიულ ოჯახთან. ამ ოჯახის ინიციატივით მეფე სიგიზმუნდ III-მ გამოსცა და დაამტკიცა ქალაქის წესდება, რომლის მიხედვითაც ნებას რთავდა ძიკოვის ციხესიმაგრის მშენებლობას. ასევე აშენდა დომინიკანის მონასტერი და ეკლესია, რომელიც ღვთისმშობლის ხატის წყალობით გახდა ცნობილი. თავისი არსებობის მანძილზე ტარნობჟეგი ყოველთვის მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა პოლონეთის სახელმწიფო ფორმირების ისტორიაში. სწორედ აქ გამოცხადდა ძიკოვის კონფედერაცია. ტარნობჟეგი XVIII საუკუნის ბოლოდან ავსტრიის ნაწილი გახდა და მხოლოდ 1919 წელს, ტარნობჟეგის რესპუბლიკის აღდგენის შემდეგ, ქალაქი კვლავ პოლონეთის სახელმწიფოს შემადგენლობაში შევიდა.

ტარნობჟეგის ანტიფაშისტურ სკოლაში მკაცრი განაწესი სუფევდა: დილით ადგომა – ფიზიკური მომზადება – საუზმე – პოლიტიკური მეცადინეობა – შრომის ფრონტი – სადილი – პოლიტიკური მეცადინეობა – ვახშამი – დაძინების სიგნალი და ასე ყოველდღე... დროის უმეტესი ნაწილი პოლიტიკურ მეცა-

დინეობებს ეთმობოდა. შეისწავლიდნენ დიალექტიკურ და ისტორიულ მატერიალიზმს, სამეცნიერო კომუნიზმს, მარქსის, ენგელსისა, ლენინის ნაშრომებს. სპეციალურად სკოლისთვის საბჭოთა კავშირიდან პოლიტოლოგიის დარგში საუკეთესო სპეციალისტები ჩამოიყვანეს. ახალგაზრდა გერმანელი ბიჭები – ჰანსი, ფრიცი და ვერნერი, ანტიფაშისტური სკოლის კურსანტებად ირიცხებოდნენ მის შემდეგ, რაც ლვოვ – სანდომირის შეტევითი ოპერაციის შედეგად ტყვეთ ჩაგვზარდნენ. ბედის მოულოდნელმა შემობრუნებამ და ფიზიკურმა შრომამ, რომელსაც გერმანელი ახალგაზრდები განსაკუთრებული ერთუზიაზმით უდგებოდნენ, მათი ერთმანეთთან დაახლოება გამოიწვია. ფრიცი კარგი მენალე იყო, ხოლო ჰანსს სადურგლო საქმიანობა ეხერხებოდა. ვერნერს გააჩნდა ლიდერის თვისებები და სკოლის კურსანტების უფროსად დანიშნეს. მისი ხელმძღვანელობით სტუდენტებმა სასკოლო ყოფაცხოვრებაზე ზრუნვა დაიწყეს: ბილიკებს, რომლებიც სასადილომდე და საამქრომდე გაიყვანეს, აგურის ნატეხებს აყრიდნენ, ააშენეს სპორტული მოედანი. აგებდნენ გერმანული სიზუსტით ისე, რომ ყველაფერი საუკეთესოდ გამოიყურებოდა. მხოლოდ ახალ მეცნიერებას ვერ უდებდნენ გულს მეგობრები. ამ თემაზე ვინრო წრეში, გვიან საღამომდე ხუმრობდნენ და ეჩვენებოდათ, რომ ისინი ყოვლისმხედველი თვალისგან და ყოვლისმსმენელი ყურისგან შორს იყვნენ. ერთ დღეს ფრიცი შევიდა საპირფარეშოში, რომელიც ტყვეებმა ააშენეს და იქიდან იმნამსვე გერმანული ლანძღვა-გინებით გამოვარდა. მოცვივდნენ მეგობრები და თავისი აღშფოთება გამოხატეს სიტყვებით : „Russe shwein!“.

ეს ინციდენტი შეუმჩნევლად არ დარჩენილა. მაიორ ბაბენკოს კაბინეტში იყვნენ გამოძახებული კაპიტანი პრაუტინი და მე, რომელიც სკოლის მთავარი მომმარაგებლის მოვალეობის შემსულებელი ვიყავი. მე დამევალა მანქანის გამზადება გასამგზავრებლად. შემცდარ სამეულს გამოუცხადეს, რომ მარაგის შესავსებად უახლოეს სოფელში გამგზავრება იყო საჭირო. ქალაქს საკმაოდ მოვშორით, პურის ყანა უკან მოვიტოვეთ და გზა ტყის ნაპირს გაუყვა. მოშორებით სროლის ხმა ისმოდა. მანქანა ტყის პირას გაჩერდა და კაპიტანმა პრაუტინმა ყველას

გადმოსვლა უბრძანა. მეგობრები ერთმანეთს შეხედეს, ეტყობა შეიგრძნეს, რომ რაღაცა არასწორად ხდებოდა. ისინი გადმოვიდნენ მანქანიდან, უხერხულობისგან შემშუშნულები.

„Wo ist Dorf?“, – სიჩუმე დაარღვია ვერნერმა. პრაულინი დუმდა. იგი უკან-უკან იხევდა და მეც მას მივყვებოდი. ამ დროს ფრიცი დაფრთხა და ტყისკენ გაქანდა. პრაულინი სწრაფად მიუბრუნდა და გაქცეულს ესროლა. ფრიცი მიწაზე დაეცა. ტყვია, სავარაუდოდ, მუცელში მოხვდა და მან აუტანელი ტკივილისგან კრუნჩხვა დაიწყო. – „ეს ჩემი ძმის, ანდრეის, სახელზე!“, – დაიყვირა პრაულინი და ხელმეორედ გაისროლა, ახლა უკვე წარმატებით. ის აშკარად ვერ იყო თავის ჭკუაზე – თვალები მრისხანედ უელავდა, ხელიც უკანკალებდა. ერთია, როდესაც ცეცხლს ხსნი მტრის საცეცხლე ნერტილების მიმართულებით ბრძოლის ველზე, ან როდესაც კარგად შეიარაღებული მოწინააღმდეგე მოემართება შენსკენ ბრძოლის დროს და მეორეა, როდესაც შეუიარაღებელს, თუნდაც იდეოლოგიურ მტერს, მიბჯენით ესვრი. ეს მამაცი მეომრისთვის უღირსი საქციელი იყო! კაპიტანი მანქანისკენ გულისრევით წავიდა და ოპერაციის დასრულება მე მომანდო. ახალგაზრდები მომხდარით გაოგნებულები იდგნენ. მათ იგივე ბედი ელოდათ... ვერნერმა ნელ-ნელა საფეთქელთან მიიტანა საჩვენებელი თითი, ამით დამანახა, თუ სად უნდა დამემიზნა იარაღი.

„Schnell Vorwärts!“, – ვუბრძანე მე და ხშირი ბუჩქნარის გავლით ტყეში შევედი. ჰანსი შექანდა, კუნძს ფეხი წამოსდო და დაეცა. ვერნერი დასახმარებლად ამხანაგთან მივარდა. ამ მომენტში მე ორჯერ ჰაერში გავისროლე, მოვბრუნდი და სწრაფი ნაბიჯით მოვშორდი იქაურობას. საჭესთან დავჯექი. გვერდით მჯდომმა პრაულინიმა მკითხა: „რიგზეა ყველაფერი?“ – „სრულიად!“, – ვუპასუხე მე. სროლის ხმა გაძლიერდა. – „შემოვლითი გზით წავიდეთ, გერმანელებს რომ არ გადავეყაროთ“, – დაამატა კაპიტანმა. შვებით ამოვიოხრე და გზაზე სწრაფად გადავუხვიე.

ომის დამთავრებიდან რამოდენიმე წელი გავიდა. გერმანიაში სამხედრო სამსახურში დარჩენილმა თანამებრძოლებმა ქალაქ ცვიკაუში დამპატიყეს სტუმრად. მე ვიცოდი, რომ ეს ქალაქი საქსონიის მიწაზე მდებარეობს, ლაიფციგიდან პრალაში

მიმავალ ძველ სავაჭრო გზაზე. შეკრებილი მეგობრები ლაიფ-ცივის რკინიგზის სადგურზე დამხვდნენ. იმ წელს გაზაფხული განსაკუთრებით მეგობრული იყო. ცვიკაუსკენ ფართე გზატკეცილით მივქროდით. ალვის ხეების მწკრივი გზის ორივე მხარეს აშოლტილიყო და თეთრი ფანტელები დასტრიალდნენ მხიარულ ცეკვაში. გზატკეცილის გასწვრივ გამოირჩეოდნენ ხასხასა ყვითელი ფორზიციის ყვავილებით დაფარული ბუჩქები. ნათელი და ბრჭყვიალა დილა იდგა. ჰაერში ტრიალებდა გაშლილი ალვის კვირტების და აყვავებული ნეკერჩხალების თაფლის სურნელი. ამ ყველაფერმა ბავშვობის ლექსი გამახსენა:

„სამყარო გაჯერდა სიმწვანით, სხივით
ბუნება კვლავ თავის მეჯლისს ზეიმობს!
აყვავდა ბაღი, მზის გულზე გამთბარი
პატარა ბუჩქიც კი მზეს ეთაყვანება.
ფრინველთა გუნდიც განთიადს უგალობს,
სიცოცხლის დიდებით აღვივსო გული,
მხოლოდ ადამიანს აკლია რატომღაც
ზამთარში ელვა და ზაფხულში – თოვლი!“

ჩემს მეგობრებთან ერთად პლანიტცის რაიონში მდებარე მემორიალი მოვინახულეთ და გვირგვინებით შევაკმეთ. ცვი-

კაუს მიმდებარედ სამხედრო ქარხნებში მომუშავე საკონცენტრაციო ბანაკების დაღუპული პატიმრების, სამხედრო ტყვეების, საბჭოთა ჯარისკაცების ხსოვნას პატივი მივაგეთ. ჩემს საპატივცემოდ ქალაქის საუკეთესო რესტორანში სადღესასწაულო სუფრა იყო გაშლილი. უსაზღვროდ გავოცდი, როდესაც მონვეულ სტუმრებს შორის ვერნერი შევამჩნიე, სწორედ ის ანტიფაშისტური სკოლის ყოფილი კურსანტი, რომელიც იმ ავბედით დღეს ტყეში სიკვდილს გადავარჩინე. აქამდე ჩემს საქციელზე არასდროს მიფიქრია, მხოლოდ ახლა გავიაზრე, რომ ეს სინდისით ნაკარნახევი ქმედება იყო და მე ამას დავიმორჩილე. ვერნერი თავის მოდურ შარვალ-კოსტუმში სოლიდურად გამოიყურებოდა. მანაც მიცნო, ალბათ, მაგრამ არ შეიმჩნია, რომ ოდესღაც ერთმანეთს ვიცნობდით. აღმაჩნდა, რომ ვერნერი ქალაქის მერიის ხელმძღვანელობაში მუშაობდა. ეს მისი მშობლიური ქალაქი, მისი მიწა-წყალი იყო, სადაც თავის ლიდერობის ნიჭს უკვე ახალი ქვეყნის მშენებლობაში, ხალხის საკეთილდღეოდ იყენებდა. მართლაც ძალიან გამიხარდა მისი წარმატება!

პირობა IV: ორი შეხვედრა დრეზდენის გალერეაში

უკრაინის პირველი ფრონტის ნაწილები თავდაუზოგავად მიინევდნენ წინ. ფრონტის მთავარსარდალის შტაბში დრეზდენის ალების დეტალებს განიხილავდნენ. დარტყმა უნდა განხორციელებულიყო არმიების სატანკო კორპუსებით და პოლონეთის არმიის ძალების მეშვეობით, რომელიც უკრაინის პირველი ფრონტის შემადგენლობაში შედიოდა. იერიშზე გადასვლა დაიწყო 7 მაისს გამთენიისას. დრეზდენზე შეტევისას ერთ-ერთი გვარდიის სატანკო დივიზია ელბაზე ჩრდილოეთიდან გავიდა და ქალაქის დაკავებისთვის ბრძოლა დაიწყო. ფრონტის რამდენიმე არმიის ნაწილებმა სამხრეთ-აღმოსავლეთით მიიტანეს იერიში. დრეზდენის ალების ოპერაცია ომის დასრულებამდე ართი დღით ადრე დასრულდა – 1945 წლის 8 მაისს.

დაახლოებით ორი თვით ადრე ქალაქი, მეორე მსოფლიო ომის მანძილზე ყველაზე საზარელი შეტევისას, მოკავშირეების ავიაციის მიერ იყო დაბომბილი. თუმცა დრეზდენი არ ყოფილა სტრატეგიული მნიშვნელობის სამიზნე – იქ არც სამხედრო ქარხნები და არც მსხვილი სამხედრო ნაწილები იყო განლაგებული. ერთადერთი მნიშვნელოვანი ნაგებობა, ქალაქის ჩრდილოეთ მხარეს მდებარე სამხედრო აეროდრომი, იერიშს გადაურჩა. სადგური, რომელსაც სტრატეგიული დანიშნულება ჰქონდა, არ ყოფილა თავდაპირველად სამიზნედ რუკაზე დატანილი. ბომბდამშენთა ეკიპაჟებს ბომბების ჩამოყრის მითითება ჰქონდათ მიღებული სწორედ ამ მსოფლიოში ცნობილ ქალაქ-მუზეუმზე. მთავარი დარტყმა ქალაქის ცენტრმა მიიღო, სადაც განლაგებული იყო დიდებული სასახლეები და ცნობილი დრეზდენის გალერეა, რომლის კედლებში ბევრად უფრო ძვირფასი განძი ინახებოდა ვიდრე ფაშისტური გერმანიის მთელი შეიარაღება. და ასეთი ქალაქი ერთ ღამეს ნანგრევების გროვად იქცა. თვითმხილველთა გადმოცემით ეს ნამდვილ ჯოჯოხეთს ჰგავდა! იმ ღამით დრეზდენს რვაასმა ბრიტანულმა და ამერიკულმა ბომბდამშენმა გადაუფრინა. შუ-

ასაუკუნოვანი ხის კონსტრუქციების სახლებზე ჯერ ნაღმები, შემდეგ კი ცეცხლგამჩენი ბომბები ჩამოიყარა, რამაც უდიდესი ხანძარი გააჩინა. იმ დროს დრეზდენი აღმოსავლეთ ფრონტის საბრძოლო მოქმედებებს გადარჩენილი ლტოლვილებით იყო სავსე, მათ უმეტესობას ნანილს ქალები და ბავშვები წარმოადგენდნენ. მსხვერპლთა რაოდენობამ 30 ათასს მიაღწია. მათი უმრავლესობა ცეცხლოვან ქარბორბალას შეენირა. გადარჩენილებთა შორის ამერიკელი მწერალი კურტ ვონეგუთი იყო, რომელმაც შემდგომში დაწერა რომანი „სასაკლაო ნომერი ხუთი, ანუ ბავშვთა ჯვაროსნული ლაშქრობა“.

გამთენიისას ადრიანი დილის სიმშვიდე არტილერიის გამაყრუებელმა სროლამ დაარღვია, შემდეგ შეტევაზე ტანკები გადავიდნენ. ჰორიზონტი ალისფრად განათდა! ეს არ იყო სიბნელის გამფანტავი სინათლის პირველი სხივები, ეს იყო აფეთქებულ ჭურვთა, რომლებიც არყევდნენ დედამიწას, სისხლიანი დაფიონი. შუადღისთვის პირველი ქვეითი ქვედანაყოფები ქალაქში შევიდნენ. დრეზდენში თითქმის არ დარჩა არც ერთი მთელი შენობა. ეს იყო ქალაქი-აჩრდილი, უზარმაზარი შავი ხვრელებით ფანჯრების ღიობებში. მე და პოლკოვნიკი ბაბენკო ღია მანქანით მივდიოდით. უცებ ჩვენი ყურადღება ერთადერთმა გასროლამ მიიპყრო. როცა მივიხედე, საბჭოთა ოფიცერი და ჯარისკაცის ფიგურა დავინახე, რომელიც შექანდა და ნელ-ნელა ქვაფენილზე დაეშვა. გვერდით გოგონა იდგა, რომელიც შიშისაგან კანკალებდა. ჩვენ მივუახლოვდით. ბაბენკო მანქანიდან გადმოვიდა. ოფიცერთან ხანმოკლე საუბრის შედეგ გაირკვა, რომ ჯარისკაცი ცდილობდა გოგონასთვის საათის წართმევას. ოფიცერმა პოლკოვნიკს ნერვიულად მიუგო: „არავის აქვს საბჭოთა მეომრის სახელის შელახვის უფლება!“. ბაბენკომ თანხმობის ნიშნად თავი დაუქანა, გერმანელი ქალიშვილი მანქანის უკანა საჯდომზე მოისვა და მანქანა დაიძრა. გოგონამ დრეზდენის სამხატვრო გალერეასთან გაყვანა გვთხოვა. მივუახლოვდით ერთ ნახევრად დანგრეულ შენობას, სადაც დროებითი სამხედრო შტაბი იყო განლაგებული. პოლკოვნიკი ჩამოქვეითდა და დანიშნულების ადგილამდე გოგონას მიყვანა მე დამავალა. გზაში გამოვესაუბრეთ ერთ-

მანეთს. გერმანელ ქალიშვილს ჰელგა ერქვა. აღმოჩნდა, რომ დრეზდენის გალერეის სამხატვრო ფონდის თანამშრომელი იყო. ჰელგამ ვერ შეძლო ქალაქის დატოვება, დაბომბვის შემდეგ გადარჩენილი მოქალაქეების მსგავსად. მას მიზნად ჰქონდა დასახული სასახლის კომპლექსში დარჩენილი სამუზეუმო ექსპონატები დაეცვა, რასაც დიდი პასუხისმგებლობით უდგებოდა. გოგონა მუზეუმისკენ გზას მასწავლიდა: „Farhren Sie geradeaus, dann rechts abbiegen!“ („წინ იარეთ, შემდეგ მარჯვნივ შეუხვიეთ!“).

მალევე აღმოვჩნდით დრეზდენის გალერეის მთავარ შესასვლელთან. XVIII საუკუნის სასახლის კომპლექსი „ცვინგერი“ და მასთან მდებარე სამხატვრო გალერეა სავალალო მდგომარეობაში წარმოგვიდგა. სასახლის მაგიერ ნანგრევები იყო, გალერეა სასწაულით გადარჩა. ჰელგა სწრაფი ნაბიჯით მუზეუმისკენ მიმავალ კიბეზე ავიდა, მეც გავყევი მას. ძლიერი იყო ცდუნება მსოფლიოს ერთ-ერთი უმდიდრესი მუზეუმის ექსპონატების საკუთარი თვალით დანახვა. დიდ დარბაზში შევადგი ფეხი. დუმილი და ნგრევა სუფევდა გარშემო. მაგრამ სად იყო მუზეუმის საგანძური, სად გაქრა რაფაელის „სიქსტის მადონა“? ჰელგამ ჩუმად ჩამიყვანა შენობის სარდაფში. თურმე, საბჭოთა ჯარების შეტევამდე ცოტა ხნით ადრე, ნაცისტებმა სასწრაფოდ გაზიდეს მთავარი საგანძური გაურკვეველი მიმართულებით, აქ კი ჩამოიტანეს ის ხელოვნების ნიმუშები, რომელთა გატანაც უკან დახვეის დროს ვერ მოასწრეს. მინდოდა გამომეკითხა ჰელგასთვის ოპერაციის დეტალები, მაგრამ მან მითხრა, რომ ამის შესახებ არაფერი იცოდა. სარდაფის კედლებიდან ცნობილი გენერლების და გასული საუკუნეების გამოჩენილი მოღვაწეების პორტრეტები მიცქერდნენ. ჩემი ყურადღება ერთმა პატარა სურათმა მიიპყრო, რომელიც, როგორც მომეჩვენა, ადრეც მქონდა ნანახი – ეს ბაირონის პორტრეტი იყო. უცბად გავიხსენე, თუ სად შეიძლებოდა მენახა ამ სურათის ასლი.

მოქმედება ხდებოდა თეირანში, ბრიტანეთის საელჩოს შენობაში, სადაც დაბარებული ვიყავი მნიშვნელოვანი წერილი მიმეტანა საბჭოთა სამხედრო უწყებიდან ირანში. იქ ერთმა

ინგლისელმა ოფიცერმა გულთბილად მიმილო. სანამ პასუხს ვუცდიდი, შემოსასვლელში სურათებს ვათვალიერებდი. ჩემი საყვარელი პოეტის, ბაირონის პორტრეტის წინ შევჩერდი და ხმამაღლა დავიწყე ნაწყვეტის ციტირება მისი პოემიდან „ჩაილდ ჰაროლდის მოგზაურობა“, რითაც ძალიან გავაკვირვე ინგლისელი:

“Then stirs the feeling infinite, so felt
In solitude, where we are least alone...”

ახლა კი ჩემს ახალგაჯობილ ჰელგასთან მომინდა ამ შესანიშნავი პოემიდან ნაწყვეტი წარმომეთქვა. ორატორის პოზაში დავდექი და დავიწყე კითხვა:

„...მაშინ ირხევა უსასრულო გრძნობათა გრძნობა,
როდესაც დიდი მტრობის ჟამი დადგება.
სიმართლე ჩვენი არსებიდან გადმოდინდება
და „მესგან“ ეს ტონი, ეს მუსიკა განიწმინდება.
ეს ის ხმებია მარადიული ჰარმონიის, რომელიც გვამცნობს
იმ დიად ნათელს, უსასრულოს, ეს ის სულია,
რომელიც აფროდიტეს სარტყელის მსგავსად,
აერთიანებს ყოველივეს სილამაზეში
და სიკვდილს – მის არსებით ძალას, განიარაღებს“.

ჰელგას ძალიან მოეწონა ჩემი იმპროვიზაცია. გოგონამ დრეზდენის ისტორიის შესახებ მომითხრო, მეც დიდი ინტერესით ვუსმენდი.

თურმე, თავდაპირველად დრეზდენი მეისენის მარკსაგრაფოს დედაქალაქი იყო, სანამ 1422 წელს საქსონიის საკურფიურსტოს შეუერთდებოდა. საქსონიამ თავისი განვითარების პიკს XVIII საუკუნის დასაწყისში, ავგუსტ ძლიერის დროს მიაღწია. ევროპის პირველი ფაიფურის მანუ-

ფაქტურული სანარმოო 1710 ნელს მეისენში დაარსდა. მოხდა მუზეუმის რეორგანიზაცია და ხელოვნების ნიმუშთა კოლექციის გაფართოება. ავგუსტ ძლიერი, ფაქტობრივად, მუზეუმის დამფუძნებელი გახდა. დრეზდენს უწოდებდნენ “ფლორენციას ელბაზე”. დრეზდენის გალერეა კი გაცილებით გვიან, 1855 ნელს აშენდა.

მთელი დღის მანძილზე დაღლილები, კუთხეში მდგომ სავარძელში ჩამოვსხედით. ჰელგას მიმზიდველი თავი ჩემს სამხრეულს შეეხო. სასიამოვნო ჟრუანტელმა დამიარა მთელ სხეულზე. უსაზღვრო, დაუჩრდილავი ბედნიერების განცდა დამეუფლა ამ სიმშვიდის და მარადისობის კუნძულზე. თავში ბახის ნაცნობი ფუგის მელოდია მიტრიალებდა. ეს მომენტალური მოდუნება იყო... ჩემს სამხედრო ნაწილში უნდა მივბრუნებულიყავი და ჰელგას ვუთხარი, რომ მას ამ სავანეს კედლებში კიდევ ერთხელ სიამოვნებით შევხვდებოდი.

მაგრამ ომისდროინდელი გარემოებები სხვაგვარად განვითარდა. მეორე დღესვე – 9 მაისს, მოსკოვის დროით 00:43-ზე ბერლინის გარეუბან კარლსჰორსტის სამხედრო-საინჟინრო სასწავლებლის ყოფილ სასადილოში გერმანიის უსიტყვო კაპიტულაციის აქტს მოეწერა ხელი. პოლკოვნიკმა ბაბენკომ და მე, როგორც მისმა ადიუტანტმა, ქალაქი-აჩრდილი დავტოვეთ და ბერლინისკენ გავეშურეთ.

უმალესი მთავარსარდლობის შტაბის ბრძანებით 1945 წლის 10 ივნისს, უკრაინის პირველი ფრონტის არმიების საფუძველზე, ჯარების ცენტრალური ჯგუფი შეიქმნა, რომელიც ავსტრიაში, უნგრეთსა და ჩეხოსლოვაკიაში უნდა განლაგებულიყო. ომის დასასრულისთვის ავსტრია გერმანიას გამოეყო და დაიბრუნა ის ტერიტორიებიც, რომლებიც ადრე მის შემადგენლობაში შედიოდა. თუმცა, ავსტრიაზე კონტროლის სისტემის თანახმად, ქვეყანა ზონებად დაიყო, რომლებშიც ოთხი მოკავშირე სახელმწიფოს – სსრკ-ს, აშშ-ს, დიდი ბრიტანეთისა და საფრანგეთის საოკუპაციო ჯარები განთავსდა.

ომის დასრულებიდან სულ ცოტა ხანი იყო გასული. იმ დროს მე უკვე ავსტრიაში ვიმყოფებოდი. ჯარის საქმეებთან დაკავშირებით დრეზდენში მომიწია გამგზავრება. ქალაქი კვლავ

შენდებოდა, ქუჩებში სამუშაოები იყო გაჩაღებული, მუშები ნაჩქარევად მოძრაობდნენ, აქა და იქ ისმოდა გერმანული ლაპარაკი. ომიანობის დროს დრეზდენის გალერეაში მიცემული დანაპირები არ დამვიწყებია და მანქანა ცვინგერისკენ გავაქანე. დრეზდენის გალერეასთან შევჩერდი, კიბეზე ავირბინე, დარბაზში შევედი, ნაცნობი პორტრეტი მოვძებნე და მის წინ გავჩერდი, როგორც გაქვავებული, სასწაულის მოლოდინში. უცბად ჩემს კეფასთან ვილაცის სუნთქვა ვიგრძენი, სწრაფად მოვბრუნდი და ჩემი ნაცნობი ჰელგა დავინახე. მდუმარედ მიყურებდა თვალებში და მილიმოდა. მეც გავუღიმე. ასე ვიდექით, დროდადრო ერთმანეთს თითებით ვეხებოდით, თითქოს მომხდარი რეალობის ჭეშმარიტებაში დარწმუნებას ვცდილობდით. ბოლოს ვკითხე მისი ომისშემდგომ პერიოდის ცხოვრებაზე, შემდეგ კი მუზეუმის კოლექციის სისრულის შესახებ გამოვკითხე. ჰელგამ მიპასუხა, რომ ყველა ექსპონატის გადარჩენა ვერ მოხერხდა.

მას შემდეგ, რაც პირველი უკრაინული ფრონტის არმიის ნაწილები დრეზდენში შევიდნენ, საბჭოთა სამხედროები საქსონიის მართველების კოლექციის ძიებით დაკავდნენ. ყველაფრის მოძებნა ვერ მოხერხდა, ზოგიერთი შედევი სამუდამოდ დაიკარგა. ჰელგამ მიაბო, რომ როდესაც ჯარისკაცები სამხატვრო აკადემიის დანწვრ-დანგრეულ სარდაფში ჩავიდნენ, ნაანყდნენ გვირაბს. დეტალური ჩხრეკის შედეგად იქ დამალული ქანდაკებები აღმოაჩინეს. იქვე იყო ნაპოვნი დოკუმენტი, რომელმაც ძალიან გაამარტივა ძიება. ეს იყო ე.წ. „მუნჯი ბართი“ – დრეზდენის გალერეის ნიმუშთა განლაგების დაშიფრული გეგმა. რამოდენიმე დღის შემდეგ კი ქალაქის გარეუბანში, მიტოვებული ქვის სამტეხლოს ერთ-ერთ მაღაროში ნაპოვნი იყო სატვირთო ვაგონი. შესვლისთანავე მაშველებმა დრეზდენის გალერეის შედევრები დაინახეს – რემბრანტის „ავტოპორტრეტი სასკიასთან“, ჯორჯონეს, რუბენსის ფერწერული ტილოები. იქვე იყო ნაპოვნი ყუთი საიდუმლო კლიტეებით. გადაწყვიტეს ბატალიონის შტაბში გადაეტანათ და მხოლოდ იქ გაეხსნათ. ყუთის გახსნის შემდეგ დამსწრეთა თვალწინ წარსდგა მსოფლიოს ერთ-ერთი უდიდესი ხელოვნების ნიმუში,

რომელიც ოდესმე შეუქმნია ადამიანს – რაფაელის „სიქსტის მადონა“. ის იმ ნამუშევართა რიცხვს მიეკუთვნებოდა, რომელიც სარესტავრაციოდ საბჭოთა კავშირში იქნა გადატანილი და, დაპირებისამებრ, შემდეგში გერმანიას დაუბრუნდა.

შემდეგ მე და ჰელგა დრეზდენის ქუჩებში ვსეირნობდით, სიმშვიდით ვტკბებოდით, ვისხედით კაფეში ღია ცის ქვეშ და გამუდმებით ერთმანეთს რაღაცას ვუყვებოდით. ამის შემდეგ კი იყო ღამე – ვნებითა, სინაზითა და სიყვარულით აღსავსე...

ერთი კვირის შემდეგ მე კვლავ ვენის მახლობლად მდებარე სამხედრო ნაწილში ვიმყოფებოდი. პოლკოვნიკ ბაბენკოსთან შეხვედრისას ყველაზე საჭირობოროტო კითხვა დავუსვი:

„შემიძლია თუ არა უცხოელის ცოლად მოყვანა?“, რასაც მოკლედ პასუხი მოჰყვა: „გამარჯვება ძვირად დაგვიჯდა. ჩვენ საბჭოთა ქალები გველიან!“

მის შემდეგ დრეზდენში არ ვყოფილვარ. ავსტრიაზე კონტროლი 1955 წლამდე გაგრძელდა. ამ დროისთვის მე უკვე სამშობლოს დავეუბრუნდი დემობილიზაციის შემდეგ.

EPISODE I: **FROM THE JAPANESE CONCESSION UP TO THE IRANIAN CAMPAIGN**

In December 1925 was signed an agreement between the USSR and Japan about transfer to concession the northern part of Sakhalin Island (in Japanese Karafuto, that on the language of the Ainu, the ancient inhabitants of the island, means “land of god’s estuary”). According to the contract, the Union conveyed the oil and coal deposits of North Sakhalin to the Japanese into operation for 45 years. As payment for concession, the Japanese pledged to pay to the Soviet government a certain portion of the gross income and rental fee. The Japanese side was given the right to import labor from their country. Japanese entrepreneurs have created a joint stock company. Also was organized the Soviet commercial concern “Sakhalin oil”, whom concessionaires rendered the substantial assistance in the organization of production and establishment of household sector. At the same time in the south of Sakhalin Island was a completely different situation. The Japanese were solving the problems of infrastructure and in social sphere as on its own territory, according to the documents of the treaty of Portsmouth between Russia and Japan.

In the North Sakhalin gradually were deployed works on production of oil, coal, of lumbering, furs in the forests of Sakhalin, of fishing in the waters adjacent to the island. The Union announced the recruitment of young professionals and workers of different specialties for sending on the concession works. In the difficult time of devastation, when in many regions was reigned unemployment, the conditions of hiring clearly were profitable. The payment of labor of the workers by Japanese goods, as well as by Soviet pure gold currency, was attracted many people from the mainland. On the Sakhalin Island were moving

manpower from all over the Union, including representatives from the Caucasus. In Moscow was organized the assembly point and the dispatch was accomplished by trains on the Trans-Siberian Railway to Vladivostok.

It was early spring. The train sped through the vast snowy wilderness. We were falling asleep and were waking up under the monotonous sound of wheels. We were four young men in the compartment of train. Having faced at the gathering place, we immediately found a common language, though we came from different republics of the Union. I was the native Tbilisian, buddy, who was located above my couchette, was Bakunian, but two young guys, who were sitting opposite me, turned out, one was an Armenian from Rostov-on-Don, and another Tatar of Kazan. We have had rather vague ideas about our future activities on the island, but we were all in anticipation to earn so-called “big money”. Outside the window the white desert gave way to endless snowy taiga. Friend from Baku, who introduced himself as Jamil took out a new deck of cards and offered us to fight. From nothing to do, whole days we were played “Snap”, smoked in the vestibule, long talked, drinking hot tea, which kindly was offered from time to time by the pretty conductor, as it turned out, a Siberian woman from Irkutsk. So quietly passed two weeks. At last the train arrived at the terminus of the Far East – to the city Vladivostok. There we were built in a row, further we were reread by the names and then were shipped on the pier. Some time later we have been raised on the board of ferry, plying between the mainland and the island of Sakhalin. We were told that the destination is a village Okha.

As we learned later, the first commercial oil was produced in Okha in 1921 and soon this settlement became a center of Eastern region of the island. The name of the city was given from the name of the river Okha. It is possible that this name originated from the Evenk word “Okha”. Evenki legend tells about deer, which fled to the green pigweed, frightened by hunters and one of the deer have been stuck in

a swampy place. When using felled branches hunters dragged the animal, they saw that the deer's legs and belly were smeared with black oily liquid. The skin in these places was bursted and blood was seeped. One Evenk man, noticing this, said, "Oha!" That means on Evenkian language "evil", "bad".

We had to swim across the Tatar Strait, go through the La Perouse Strait between the northern tip of the Japanese island of Hokkaido and the southern part of Sakhalin Island, connecting Japanese and Okhotsk Sea. As it turned out, the strait was named in honor of the French explorer Jean de La Perouse, who discovered it in the XVIII century. Tatar Strait have been named by the same explorer La Perouse, who mistakenly thought that "Tatarstan" is a country that extends to the Pacific Coast. Since the times of Mongol conquests this ethnonym was widespread in Eastern and Western Europe.

Departure of the ferry was delayed. On the bank was raging the flu epidemic and there was not enough people in the boiler compartment of the ship. It was announced who of the newcomers can be a stoker. My new friend Artem agreed to be volunteer. It turned out that he had worked as a fireman on a locomotive of Vladikavkaz's railway. Jamil joined to him, who also worked as a stoker on Baku-Julfa railway line. Ildar and me have taken as assistants of fireman. Going down into the hold of the ship, I was amazed by what I saw – never earlier I have seen such a large boilers. Huge mouth of furnaces has been opened from time to time and it was necessary continuously to throw there the coal and to rake the ashes. After dank weather at the pier, we were finally able to warm up, and then became so hot that I had to throw off the outerwear. During the journey we thrown into the boiler furnace, probably, several tons of coal. Finally, it was given command to reduce the supply of coal and then completely to stop. The ferry have approached to the northern part of Sakhalin Island.

About Sakhalin I knew just that Anton Chekhov visited there. He lived in the settlement of Alexander's Post, in the western part of the

island. Chekhov decided to make a trip to Sakhalin for the study the life of convicts and exiles. At that time there was not Trans-Siberian Railway and Chekhov's trip took more than six months. He, of course, have realized the difficulties of such a journey, but he wanted to draw public attention to Sakhalin – “the place of unbearable suffering.” It was the civil feat of the writer! I was possessed with such thoughts when I looked at the island from the height of the deck of the steamer. But I was destined to work for some time on the ferry till we were replaced by the main team of stokers. Finally we were free and with a light heart left steamer.

The picture on the island turned out dull. All around there were wooden barracks, here and there scurried the people in sheepskin coats, it was heard jerky Japanese speech. The arrived people were sent to the one of the barracks for formalize the labor agreement. We were asked to choose the profile of work and here our ways with my companions were parted. My friends decided to stay in Okha on oil's elaborations.

Since I was able to shoot accurately, that I have learned in the ranks of the Red Army, having served there for three years. I was joined to the team of hunters for fur and I had to live for weeks on the hunting base, so called farm, which represents a small log cabin in the wood, made from coniferous trees. I have learned that indigenou peoples of the North had been living in such winter huts since antiquity and roamed from one to the other settlements, leaving the supply of food and means for kindling of flames in each cabin. There I learned how to set traps, how to recognize the traces of animals, studied their habits. We usually went on a hunt in the early morning. The most favorable weather was newly-fallen snow when easily are imprinted fresh tracks, a small frost and shallow snow. Best assistant while hunting for fur-bearing animals was East Siberian Laika. The dog was tall, hardy, has excellent instincts and viscosity to the beast, without losing the host. Among the hunters were the local old-timers and the Japanese, who during their stay on the island have learned to speak in Russian. They taught us to

drink cod-liver oil instead of vodka to keep warm, to eat raw fish. Fish was cooked as traditional Japanese dish and called “Naredzusi” with rice and Japanese greens – “Wasabi”. Purified ocean fish, stuffed with salt, was put in a wooden barrel, then

was pressed with pressure and kept so until the end of fermentation. Fish, prepared by this way, remained usable for a few months. In order not to get sick with scurvy, we were eating a lot of garlic, drank the decoctions of spruce or fir needles.

Nature of Sakhalin was significantly varied. Forests was covered a large part of its territory. In the north of the island predominantly was growing light color coniferous taiga of Daurian larch, to south were dark coniferous forests of the Ajan spruce, Sakhalin fir and Siberian cedar with thickets of the bushes of blueberry, gooseberry, cranberry. In the summer we harvested berries and mushrooms in the wood, brushwood and firewood for the winter. The furs, obtained by trapping of fur-bearing animals – sables, martens, foxes, squirrels, once a week we gave at the receiving station. The fur have been sorted by using suppliers, the best specimens were taken away to Japan, and the remaining skins were selling at a cheap price in the local market. With great zeal they were bought by people from the Union. In this sense, I wasn't exception!

Meanwhile, the Japanese are equipped the island. They brought prefabricated houses, hanged signboards with the designation of the shop, dining room, laundry, infirmary. They are also thought about the places of entertainment, and one fine day there appeared on one of the wooden houses a signboard with an images of a beautiful Japanese women. I understood the value of what was happening when the ship

with geishas on board was approached to the island. Their faces were thoroughly covered with white blusher, with dispersion of dark eyebrows and bright spots of lips. They were all dressed in traditional costume – kimono with a wide belt and a pillow on their backs. Through the our settlement, which consisted mostly of the male population, have swept a wave of joyful news. But this event was destined to last for a short time. Soviet representatives in the settlement appreciated this action of the Japanese, as undermining the moral foundations of the villagers and after a while the Japanese women were gone from the island. Despite all efforts of Japanese people to equip of our life, to create the infrastructure on the island, they weren't thrifty owners. The Japanese understood the brevity of their presence in the northern part of the island and tried quickly to exhaust its resources. It was hard to realize this!

On the north of Sakhalin were frequent winds, in the summer period were dominated rains and fogs, and the winter monsoons were the cause

of the severe snowy winter. More than one year, I could not withstand such spartan living conditions. I interrupted the contract, swam across the Tatar Strait, but now as a passenger of ferry, moved to a long-distance train and was gone.

The news of the invasion of Nazi Germany to the USSR met me in Tbilisi. In the early days of the war, I was summoned to the military commissariat and, as the person, who passed the military service, was directed with the rank of senior sergeant in the disposal of the garrison of the Transcaucasian Military District.

In August 1941, the Soviet government decided to send troops into the territory of Iran. It was a joint Anglo-Soviet operation codenamed

“Empathy”. The purpose of this operation was to protect Iranian oil fields from possible seizure by German troops, as well as support the transport corridor through which were carried by the Allies humanitarian supplies for the Union. In that period Germany’s influence in Iran was very significant because it had been involved in the modernization of Iran’s economy and infrastructure, the reform of the Shah’s army. Soviet troops entered in Tehran, located on the southern slope of the Elbrus ridge, from the north-western part of the city. I have been authorized to be the messenger between the Soviet and British military missions. Thus were begun my military adventures!

EPISODE II: **LARGE CAST IN A WESTERN DIRECTION**

At the beginning of the World War II the commander of the Trans-Caucasus Military District was given the directive of General Headquarters of the Supreme Command on the deployment of the front in order to ensure the borders security against sabotage on the part of the Germans, working under the patronage of the Iranian government. For this there were involved two armies, significant air forces and Caspian flotilla. At dawn on August 25, 1945 the maneuverable groups of Soviet border guards the first crossed the border and effortlessly have cut off Iranian communication lines. At the same time the paratroopers were thrown to the rear with aim to seize the bridges, passes and railway crossings. I was in the battalion that had to brought under control the Tabriz branch of Trans-Iranian Railway between Nakhichevan and Hoy in West Azerbaijan Province. Crossing the river Aras near Julfa, the Red Army rushed into the depths of Iran in different directions. As a result, by the end of the first day of the operation, parts of the Transcaucasian Front fully completed the task, coming on the Tabriz – Ardabil line. Using of planes, were reduced up to reconnaissance flights, propagation of leaflets, and correcting of disoriented military ground forces. After surviving the shock of a surprise attack, in the ranks of the Iranian military forces broke out centers of resistance which were suppressed at once by advance units of the Red Army. At the same time, the British military took control of Khuzestan and advanced to the ports of the Persian Gulf.

September 8, 1941 was signed an agreement, which determined the location of allied troops on the territory of Iran. Tehran expelled the citizens of Germany and its allies, pledged not to interfere in the transit of military supplies from England to the Union and adhere the neutrality. After entering parts of one of the armies of the Transcaucasian Military District into Tehran, old Shah of Iran abdicated in favor of his son – the young Khan Mohammad Reza Pahlavi. Throughout the war, the units of Red Army were stationed in Iran and withdrawn from there only after the end of World War II.

I was still in Tehran until October 1943. The city differed by a variety of ethnic and religious structure. There I met a young guy Gevorg, son of a merchant Vartanian and have been well taken in their home. What was my surprise when many years later I found out that this modest, lean guy was a Soviet intelligence officer and, under the guidance of a resident of the NKGB in Iran Ivan Avalov, gathered a small group of agents in Tehran. It turned out that his father also served in the Soviet intelligence service. Gevorg found that the Germans in Iran were kept in touch by radio with Berlin, and he was recording their conversations. After decoding, it became clear that they planned to disembark the group of saboteurs near Tehran to assassinate the leaders of the “Big Three” – the heads of the anti-Hitler coalition. This ambitious operation by codename “Long Jump” failed miserably, resulting in Iran was practically destroyed the German commando network.

During the Tehran Conference (codenamed “Eureka”), military unit in which I served was transferred to the Western Front, where on the orders of the General Headquarters of the Supreme Command, was formed the 1st Ukrainian Front in the south-western direction, on the base of the renamed Voronezh Front. Part of Ukraine had already been liberated from the German invaders. The liberation of Kiev was preceded a grandiose, and one of the largest in the history of the world, battle for the Dnieper – a number of strategic operations, in which were attended about 4 million military from both sides, and the front line stretched for 1400 km along the banks of the Dnieper. For the success of military operations in the ranks of the 1st and 2nd Ukrainian Fronts began to mobilize the residents of the liberated settlements. They were called “black infantry.” There were mobilized about 300,000 men, but the most part of them were suitable only as “cannon fodder”. It happened so because these untrained people who, as the saying goes, “never sniffed gunpowder”, without adequate accoutrement were thrown on the forcing of the Dnieper, where they had to withstand not only the enemy, but also the water spontaneity. Such are the harsh laws of war!

It was needed four months for soldiers of the Red Army to liberate the left bank of Ukraine from Nazi troops, but the most difficult task

turned out the capture of Kiev. In September 1943 the Soviet troops twice tried to liberate the city, striking from Bukrinsky and Lyutezhsky bridgeheads. In late October, on the orders of the military command, there took place a secret regrouping of forces – panzer armies and artillery corps of the 1st Ukrainian Front privily from the Germans were thrown on Lyutezhsky bridgehead. The enemy did not notice anything because instead of real panzers for reconnaissance planes were left tanks made from plywood. Guide of the Front received the order at any price to free Kiev to the anniversary of the October Revolution. Everything was ready for the assault! 1st November, 1943 began the third attack on the capital of Ukraine. An unexpected blow to the enemy has been struck with the major group of front in the following days. Exactly for few days troops were able to move forward on 12 km. Arriving to the aid of the Red Army, the Guards corps were able to cut away the Kyiv-Zhytomyr highway on the western border of the city and thus to close one of the routes of retreat for the German army. With joint efforts of several armies and armored divisions of the 1st Ukrainian Front in the morning on November 6 Kiev was liberated from the Nazis. However, on November 11 the German army received reinforcements and then were begun the serious collisions. The Germans carried out a strong counterattack, but it could not cardinally change the situation.

Regularly the small troops of army units of the 1st Ukrainian Front “were combing” the settlements near Kiev, where an enemy was remaining yet. The morning was cold but sunny. The detachment under my command came from the field to the village, located at the Zhitomir direction. Around stood stacks of straw. The soldiers stabbed their bayonets into the stacks, checking if the enemy is hiding there. Suddenly the door of one of the barns, located on the edge of the village, have been opened widely and from there tumbled out three dozen of Germans. Unequal battle broke out, because we were in the minority. Seeing the need of reinforcements, I fired a flare and at that moment felt something wet and warm in my leg’s area. I leaned to one of the

haystacks, which stood close to me and slid down to the ground. The top of the stack collapsed, covering my head. I lost consciousness ...

I woke up from stupor in the hut. The first thing that caught my eye – these were icons of Saints in the corner of the hut, framed by snow-white curtain with nice tracery embroidery. The whole small family were fussing over me. – “The

soldier is alive” – was glad the woman and told her daughter to bring a pitcher of milk and freshly baked bread. Pauline, it was the girl’s, name of, spoke only in Ukrainian, but we understood each other perfectly. She was the comely girl with white-faced, black-eyed, glowed with health, as the saying is, really “blood and milk.” Poline had treated me with folk remedies. Every day she was bandaging my leg and with such dexterity made all necessary procedures, as if she was a nurse in medical unit and she cured me...

One month has passed. The next day I had to leave this village, which has already been completely cleared from the Nazis. I had to come to the headquarters of our military unit in Kiev to get a new appointment. I went, accompanied by the beautiful Pauline and her mother up to the country road. I embraced the women in gratitude. Pauline clung to me with her cheek and shoved in my palm a small wooden image. – “Let St. Nicholas guards you ,” – she said. I jumped into the stopped truck, waved goodbye and the car raced forward. The road went over the horizon. December’s leaden sky hung low over the ground, restless crows loomed ahead of the car. They took off from the bare branches of trees with the noise and then calmed down on them.

I was looking for the guys from my troop in Kiev, but to no avail. Among them were also my compatriots. Many soldiers were killed

at that time in the Zhitomir-Berdichev operation. As a result of sufficiently rapid promotion of Soviet troops toward Zhitomir, it was difficult to establish a defense. The Germans managed to surround the part of the army on the approaches to the city and Zhitomir fell. We

had to destroy an ammunition, food and feed in storages, captured by Soviet troops earlier. There was formed a deep ledge, which was defended with the large group of enemies. But soon, three rifle corps of the Front's forces inflicted a counterattack on the northern flank of the enemy's strike group. On November 30th, after heavy fighting, the front was stabilized at the frontier of Chernyakhiv – Radomyshl. The city passed from hand, to hand and at last on December 26, the Soviet troops finally occupied it.

It turns out that lands of Radomyshl since ancient times have had a strategic importance because they were located on the ancient trade route “Via Regia”, meaning “The Way of Kings”, connecting Kiev with Western Europe. In times of Kievan Rus, town was called Mykgorod and for the possession the city and adjoining lands between the Russian princes occurred endless strifes. The city underwent to devastating invasions of Tatar-Mongol tribes. Subsequently, these lands became part of the Grand Duchy of Lithuania, and then came under the guardianship of the Kiev-Pechersk Lavra.

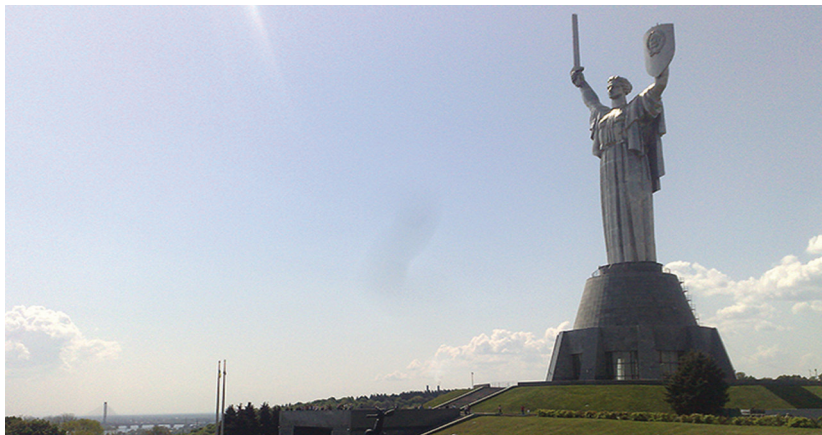
Suffering heavy losses, the military unit was reorganized and in the evening I was already sitting in the train, which was ready to be sent to the front line. It was dark. The train slowly was moving by the South-Western Railway to its destination. Suddenly, out of nowhere was heard the roar of engines. I pricked up my ears, and only I managed to realize what kind of hum it could be, as the bombing was begun. Yes, these were the German Messerschmitts that broke through the defensive line. The soldiers began to leave wagons in a hurry, they

scattered on the field in all directions. Some of them took shovels and tried to dig a ditch in aim to burrow, but before could do it, they were frozen in a characteristic pose. Here and there were heard explosions and black clods of earth shooting up into the air. I stayed alone in the wagon, mindlessly crawled under the bottom shelf, holding the pocket of greatcoat as the last hope, in which was the wooden image of St. Nicholas. Lips were whispering rows of prayer, which were written with Pauline's hand on the reverse side of the holy icon:

“Oh God, the Lord of Light, have mercy,
And the Blessed Mother of God, intercede,
And save, Nicholas, merciful!”

The roar of engines stopped so unexpectedly, as has begun. I got out of the wagon and looked around. Almost the entire train was turned into slivers. Around were the smoldering remains of wagons. The field was covered with dead and wounded people. To the place of the incident came from the Staff of Front Commander and sent reinforcements. The alarm was begun: the wounded were taken to the city hospital, the dead were buried in hastily dug mass graves. The Moon, rising over the Earth, was helping us ...

Soon in this direction were thrown shock forces and offensive was launched along the whole front line, displacing the enemy to the foothills of the Carpathians.

At the collection point I met with Major Babenko, who offered me to continue to serve in his military unit in connection of the organization at the Political Department of the 1st Ukrainian Front the anti-fascist German school. It was destined me to spend the rest of the war until the complete and final victory with this brave officer. The holy icon with the image of Nicholas the Wonderworker, which donated to me the Ukrainian girl Poline, I had carried through the whole war and had guarded it as the apple of my eye. I believed that this icon has kept me alive in that time.

EPISODE III: THE ROADS OF WAR ARE INCRUTABLE

The end of July 1944 have been marked by a cast of the right flank of troops of the 1st Ukrainian Front to the Vistula, with the aim of forcing the ferriage and capture a bridgehead to south-west of Sandomierz. The Nazis considered Vistula the last line of retreat, and therefore they took all measures to eliminate the Sandomierz bridgehead. To accomplish this task, the Germans have focused to the west of Stashuv five armored divisions. They took them from the area of defense the troops that were involved against the 2nd Ukrainian Front. In August were undertaken several attempts to reset Soviet troops from the bridgehead. However, the army units of the Front truly with teeth clutched into these miles on the west bank of the Vistula. Front Headquarters demanded quickly to identify the forces and facilities which the enemy introduced in the battle on the bridgehead. It was huge role of radio reconnaissance and accuracy of its data. Radio scouts discovered at term all movements and the enemy did not achieved the desired suddenness. Almost a week there were heavy fighting, but the Nazis didn't managed to succeed – divisions were stopped, and then were discarded from the bridgehead. Due to the skillful and selfless actions of the army units of the 1st Ukrainian Front, the Sandomierz bridgehead was significantly extended as frontally, so in depth.

During the Lvov-Sandomierz operation were freed the cities: Jaroslaw, Przemysl, Lviv. The Red Army in close cooperation with the Polish Armia Krajowa, on July 27 captured Lviv – ancient Polish city. On the town Hall and on the houses were hung white-red Polish flags. However, soon the Soviet leadership stated that Lviv is the Soviet city

and the Krajowa Army have been put forward the demands for resignation of all powers. For troops, participated in the battles for the liberation of these cities, on the orders of the General Headquarters of Supreme Command of July 28, 1944 was declared the gratitude and in Moscow was given the salute of twenty artillery salvos.

The retention of Sandomierz bridgehead had the great strategic importance because since this moment began well known Vistula-Oder offensive operation, resulting of which was liberated the ancient Polish city Krakow and a large part of Poland. Later it turned out that the Nazis planned to blow up a dam on the river Dunajec. In that case a huge stream of water would have hit on the city, sweeping away everything in its path. As a result of the fighting, it was crushed and destroyed 70 Nazi divisions, were captured about 150 thousand captives, many tanks, mortars and assault guns.

The town Tarnobrzeg, in which entered one of the units of the 1st Ukrainian Front, was located east of the front line. Arriving captives were placed in the school building, which miraculously was preserved during the recent fighting. They weren't just prisoners, but students of the newly formed the antifascist school, where was trained the staff for the future democratic government of Germany. The leadership of the antifascist school has settled in Dzików Castle – the family estate of Counts Tarnowski, in which at that time was stayed only the old countess.

Grande dame was very sociable. She said that after the defeat in 1939, the country left the majority of Polish military, politicians and of the eminent persons. Initially they went to France, where was formed Polish government in exile, and after the defeat of France in 1940, they had to move to the UK. Countess loved to brew strong coffee in Turku and to tell fortunes on cards and on coffee grounds. One day, she foretold me the extraordinary luck in life, when I will wear the dark gray suit with pomegranate stripes. Countess showed us the family estate, telling in good Russian all details about former inhabitants of the castle, showing albums of their photographs. The Countess also acquainted us with the history of the castle and town.

It turned out that the history of Tarnobrzeg already since the XIV century was closely related with the noble family Tarnowski. On the initiative of this family, King Sigismund III issued and approved the charter of the city, he allowed the construction of Dzików Castle, Dominican monastery and the church, which became famous thanks to the Mother of God. During its existence, Tarnobrzeg has always played an important role in the history of statehood of Poland. Right here was proclaimed the Dzików Confederation. Since the late XVIII century Tarnobrzeg was the part of Austria, and only after reconstitution the Republic of Tarnobrzeg in 1919, the city once again became a part of the Polish state.

In the antifascist school of Tarnobrzeg reigned strict schedule: breakfast – political studies – the labor front – lunch – political studies – dinner – signal to bedtime. Most of the time was devoted to political studies. Students studied dialectical and historical materialism, scientific communism, the works of Marx, Engels, Lenin on complete program. For this in the school were invited experts on the political science from the Union. Young German boys – Hans, Fritz and Werner were in the list of antifascist school's students after their captivity during the Lvov-Sandomierz offensive. Unexpected turn in their hard destiny, as well as the daily physical labor, which they indulged with particular zeal, and which was a kind of outlet, brought them closer together, made the good friends. It turned out that Fritz knew shoemaking, but Hans worked in carpentry workshop. Werner was noticed as a leader and he was appointed as warden among the students of the school. Under his leadership, the students equipped the school life – they strewed the paths with broken brick that led to the dining room, workshop, built a sports ground. They were building with German precision, so that everything looked properly. Only this new science with difficulty was

given for friends, and they haven't showed much zeal in it. Late in the evening in a close circle, they joked about this, and it seemed to them that they were far from the all-seeing eyes and from all-hearing ears ... One day, entering the toilet, which was built by prisoners, Fritz immediately jumped out, cursing in his own way. Friends run up to him and confirmed their indignation with words: "Russisch schwein!"

This incident didn't go unnoticed. In the office of Major Babenko were summoned Captain Praulin and I, acting chief of the food supplier in the school. I was instructed to prepare the car for the journey. For guilty prisoners were announced that it was necessary to move in a nearest village for the replenishment of supplies. We drove away on a relatively large distance from the town, left behind a wheat field, the road went along the forest. In the distance could be heard the gun shots. The car stopped at the edge of the forest. The Captain Praulin ordered to leave the car. Friends looked at each other, apparently feeling that something was wrong. They came out, awkwardly shifting from one foot to the other.

"Wo ist Dorf?" – Werner broke the silence. Praulin without answering, began to retreat, I followed him. In this moment Fritz ran toward the wood. Praulin turned sharply and fired to the running man, he fell into the grass. Bullet apparently hit him in the stomach, and he writhed from excruciating pain. – "It's for my brother Andrew," – blurted Praulin by shooting a second time and this time successfully. He was clearly not in himself – his eyes flashed angrily, his hand was shaking. One thing to shoot on the firing positions of enemy during a fight, or when heavily armed enemy goes on the attack, and another thing fixedly shoot away an unarmed adversary, even though he is your ideological opponent. It was unworthy for the tempered, brave warrior! He went to the car, he felt retch. I was instructed to complete the operation. Young people stood, shocked by what was happened. The same fate was awaited them. Werner slowly raised his hand and put his index finger to his temple, giving me know where to aim.

I ordered: “Schnell vorwärts!” We went into the wood, wading through the thick bushes. Hans suddenly lurched, hooking on the foot a snag and fell down. Werner ran to the friend to help him climb up. In this moment, I fired twice into the air, turned and walked away with quick steps. I set down behind the wheel of the car. Sitting nearby, captain Praulin said to me: “It’s all right?” I answered: “Exactly!“. Gunfire intensified. “In order not to stumble randomly on the Germans, let’s move bypassing,” – he added. I breathed out of relief and quickly taxied on the road ...

Several years have passed after the war. Friends, who were left to serve in Germany, invited me to the town Zwickau, which is located in Saxony, on the old trade route from Leipzig to Prague. I was met at the train station in Leipzig. That year the spring was particularly friendly. We raced on a wide highway to the Zwickau. Slender rows of poplars were flashing on both sides of the road. Poplar fluff was whirling in a fun dance. Along the road stood the bushes, covered with bright yellow forsythia flowers. It was a glittering and clear morning. In the air was the smell of honey from blossoming buds of poplars and flowering maples. I remembered the verse of my childhood:

“The whole world is full of greenery and light!
Nature celebrates its annual ball.
Are blooming gardens, and the big sun
Is warmed every bush, no matter how small.
The chorus of bird’s voices is meeting the dawn,
Glorifies the joy of being with delight,
And only for person is lacking and he longs
In the summer – snow and in winter – frowst.”

My friends and I visited the memorial in district Planitts, where we laid wreaths in memory of the fallen Soviet soldiers, war captives, prisoners of the concentration camps who worked in military factories located around Zwickau. In honor of my visit was arranged the festive table in the best restaurant of town. What was my surprise when, among the invited guests, I came face to face with Werner, the former student of the antifascist school, to whom I saved the life in that ill-fated forest. Later I wasn’t thinking about what then I have done, but now I realized that it was an internal need to act according to conscience and I obeyed to this. Werner looked like respectable man, in a fashionable suit and tie. Our eyes met, he probably recognized me, but we haven’t shown that were once familiar. It turned out that he is on leading work in City Hall. It was his native land, his hometown, and now he was the builder of the new life, applying his talent of leader for the benefit of his people. I was genuinely happy for him!

EPISODE IV: TWO MEETINGS IN THE DRESDEN GALLERY

The units of the 1st Ukrainian Front irresistibly were moving forward. At the headquarters of the Front commander were discussed the smallest details of the upcoming offensive on Dresden. The blow should have been inflicted by means of tank corps of the Front's armies and with forces of the Polish Army, which was in the structure of the 1st Ukrainian Front. The offensive began at dawn on May 7. One of the Guards tank division, advancing to the north of Dresden, came to the Elbe river and began a battle for the city. Parts of several armies of Front attacked in the south-eastern direction. Capture of Dresden happened the day before the end of the war – 8th May 1945.

Approximately two months before this, the city was destroyed by the Allies during one of the most terrible bombing on throughout the Second World War, although Dresden haven't been an important strategic object, there wasn't any military plants, large military units. The only large significant military object – the airfield, located north of the city, haven't been subjected to bombing. Railway station, which had strategic importance, wasn't at the beginning marked as a target. The main blow was inflicted to the city center. Bomber crews were instructed to drop bombs on the world-famous museum town with beautiful palaces and the famous Dresden gallery, in the walls of which there were far more valuable treasure than all the weapons of Nazi Germany. And this city in one night was turned into a heap of ruins. According to witnesses, it was hell! Eight hundreds of British and American bombers flew over night Dresden. At the beginning, have been disclosed the wooden structures of medieval houses, using the landmines, and then there were thrown bombs-lighters, causing at the same time tens of thousands of fires. At that time Dresden was crowded with refugees fleeing from the fighting of the Eastern Front, many of whom were women and children. The number of victims amounted up to 30 thousand people, most of whom died as a result of of fiery tornado. One of

the few survivors in this bombing was an American writer Kurt Vonnegut, who later wrote the novel "Slaughterhouse-Five, or The Children's Crusade"

There was barely dawn when the calm of early morning have been suddenly broken by deafening sheeling and then in the move went the tanks. Horizon became blush! It haven't been the first rays of light, which overcome the darkness. It was a bloody glow of exploding projectiles, shaking the mother-earth. By noon the first infantry units entered the city. In Dresden almost wasn't remained undamaged buildings. It was a ghost town with a gaping black holes of windows apertures. The city seemed deserted. We were driving together with Colonel Babenko in the car with an open top. Suddenly our attention was attracted by a single shot. I turned at the sound and saw the Soviet officer and a soldier's figure, which swayed and slowly slid on the pavement. Nearby stood a girl, trembling with fear. I drove up to the group. Babenko went out of the car. In a brief conversation with the officer was revealed that soldier tried to take away a watch from the German girl. Officer nervously reported to Colonel: "No one is allowed to infringe upon the honor of Soviet soldier".

Babenko nodded his head in agreement, helped the girl to sit down in the back seat and the car started to move. The girl asked me to take her to the Dresden Art Gallery. We drove up to the one on half destroyed building where was organized a temporary military headquarters. Colonel dismounted and instructed me to take the girl to the place of destination. On the way we got to talking. I introduced myself and the girl did the same, calling herself Helga. It turned out that she was an employee of Art Fund in the Dresden Gallery. Helga couldn't follow the example of townspeople, survivors after the bombing, and to leave the city. The girl was given the task to protect the museum exhibits, remaining in the palace complex, and she with responsibly was fulfilling this mission. Helga was indicating me the way to the museum: "Fahren Sie geradeaus, dann rechts abbiegen!"

Soon we found ourselves at the main entrance of the Dresden Gallery. The XVIII century palace complex Zwinger and adjacent to it Art Gallery appeared in front of us in a deplorable state. Instead of the palace there were the ruins, Art Gallery miraculously remained unharmed. Helga with quick steps ran up the stairs that led to the museum. I followed her. There was too strong temptation to see with my own eyes the exhibits one of the richest museums in the world. We entered the great hall. Around reigned silence and ruin. But where were the treasures of the museum, where disappeared “The Sistine Madonna” by Raphael? Helga silently took me to the basement of the building. There hanged the paintings that the Nazi didn’t have time to take out during their retreat. Shortly before the attack on the city, SS quickly and secretly have taken the major treasures in an unknown direction. I began to ask Helga about the details of the operation, but the girl said that she longer knows nothing. The portraits of famous generals, prominent figures of the past centuries looked at us from the walls of the basement. Suddenly my attention was attracted by the picture of a small size that I thought I had seen somewhere before. It was a portrait of Byron and I suddenly remembered where I had seen a copy of this portrait.

The action took place in the building of the British Embassy in Tehran, where I was instructed to deliver an important letter from the Soviet military department in Iran. There I was kindly accepted by British officer, and I viewed the paintings that hung in the lobby of the Embassy, in pending of the written response. I stopped in front of portrait of my favorite English poet, Lord Byron and began to declaim aloud a passage from the poem “Childe Harold’s Pilgrimage” that pleasantly surprised Englishman.

I would like again to pronounce the famous passage from the poem in the presence of my new friend. I stood in a pose of speaker and began to recite:

“Then stirs the feeling infinite, so felt,
In solitude, where we are least alone;
A truth, which through our being then doth melt
And purifies from self: it is a tone,
The soul and source of music which makes known
Eternal harmony, and sheds a charm,
Like to the fabled Cytherea’s zone,
Binding all things with beauty; – ’twould disarm
The spectre Death, had he substantial power to harm.”

Helge liked my improvisation. The girl told me about the history of Dresden and I listened her with great interest. It turned out that in the beginning Dresden was the capital of margraviate of the Meissen, before its merger with the Electorate of Sax-

ony in 1422 year. The land of Saxony has reached its greatest prosperity at the beginning of the XVIII century during the reign of Elector Augustus the Strong. The first porcelain factory in Europe was founded in Meissen in 1710. In that time were beginning the new organization and

expansion of art collections of the museum. Augustus the Strong was actually the founder of the famous museum. Dresden became known as the “Florence on the Elbe”. The building of the Dresden Gallery was built much later in 1855.

Then, tired from the experience of the day, we fell down to the chair, which stood in the corner of the half dark hall. The comely head of young German lady touched my shoulder with epaulets. Warm feeling has spread throughout the body. Unexpected sensation of transcendence state suddenly appeared in me on this island of peace and eternity. Familiar tune of Bach’s fugue was sounding in my head. It was a momentary relaxation ... I had to go back to the military unit. I said Helge that certainly I will visit her in this abode once again.

However, the circumstances of wartime were formed otherwise. The next day, on May 9, at 00:43 Moscow time, in the Berlin suburb of Karlshorst, in the former canteen of military engineering school was signed the Act of unconditional surrender of Germany. Colonel Babenko and I, as his adjutant, left the ghost town in the direction of Berlin.

10th June 1945, in accordance with the directive of the General Headquarters of Supreme Command, from the troops of the 1st Ukrainian Front was formed the Central Army Group, which was located in Austria, Hungary and Czechoslovakia. After the war, Austria was separated from Germany, in country’s possession were returned all territories previously entering in its composition. However, in accordance with the Agreement on the system of control over Austria, the country was divided into zones, in which were housed the occupation troops of four Allied Powers – USSR, USA , UK and France.

It haven’t passed much time after the war. At that time I was in Austria. For army affairs, I had to be in Dresden for a while. The city were rebuilding again. The streets represented a construction site. The workers scurried everywhere, it was heard an unhurried German speech. I kept my promise I gave Helge in a difficult time of war in the Dresden Gallery. I directed the car to the Zwinger, to the place where was located the Dresden Gallery. I ran up the stairs, entered the hall and found the well known for me portrait of Byron. I stopped in front of it as stone-still, waiting for a miracle. Suddenly I felt the intermittent

breath in my nape. I turned sharply and saw my friend Helga. She was looking silently and smiled at me. I smiled back her. So we stood, occasionally touching with fingers each other, as if reaffirming the reality of what was happening. Finally I asked a question about the life in the postwar period. Later I inquired about the preservation of the museum's collection. Helga replied that not all the exhibits were saved.

After entrance in Dresden the units of the 1st Ukrainian Front, the Soviet soldiers were searching for what remained of the collection of the Saxon rulers. They managed to find not all, some masterpieces were lost forever. Helga told that when the soldiers went down into the basement of half-ruined, charred the Academy of Arts, they came across a tunnel. There was also found the document that has helped in further searches. This was the so-called “dumb card” – the encrypted layout of hidden paintings of the Dresden Art Gallery. A few days later in the vicinity of the city, in one of adits of abandoned quarry was found boxcar. When the rescuers entered into it, they saw the masterpieces of the Dresden Gallery – the famous “Self-Portrait with Saskia” by Rembrandt, paintings of Giorgione, Rubens. There also was a box with secret locks. It was decided to take it without opening to the battalion headquarters. After opening the box before the eyes of audience appeared one of the greatest paintings ever created by man – “The Sistine Madonna” by Raphael. It was among those works of art of the Dresden Gallery that have been taken to the Union for the restoration and subsequently was returned to Germany, as it was promised.

Then we were strolling in the Dresden, enjoying the peaceful passing

of time, were sitting and talking about something with each other in outdoor cafe. And then there was the night full of the all-consuming passion, tenderness and love.

A week later I was again in a military unit, located

near Vienna. I met with Colonel Babenko and asked important question for me: "Can I marry a foreign woman?" Immediately was followed the brief response: "Very high price was paid for the victory! Soviet women are waiting us!"

I have not been able to visit Dresden once more. Control over Austria lasted until 1955. By this time I was demobilized and returned home.

ЭПИЗОД I: ОТ ЯПОНСКОЙ КОНЦЕССИИ ДО ИРАНСКОЙ КАМПАНИИ

В декабре 1925 года был подписан договор между СССР и Японией о передаче в концессию северной части острова Сахалин (по-японски Карафуто, что на языке айнов, древних жителей острова, означает “земля бога устья”). Согласно договору Союз передавал японцам в эксплуатацию в течение 45 лет нефтяные и угольные месторождения Северного Сахалина. В качестве платы за концессию японцы обязались отчислять Советскому правительству определённую часть валового дохода и арендную плату. Японской стороне было дано право завозить рабочую силу из своей страны. Японские предприниматели создали акционерное общество. Был организован также советский трест “Сахалин нефть”, которому концессионеры оказывали существенную помощь в организации производства и налаживании хозяйственно-бытовой сферы. В тоже самое время на юге острова Сахалин сложилась совершенно иная ситуация. Японцы там решали вопросы инфраструктуры и социальной сферы как на собственной территории, согласно документам Портсмутского договора между Россией и Японией.

На территории Северного Сахалина постепенно развёртывались работы по добыче нефти, каменного угля, лесоразработкам, добыче

пушнины в лесах Сахалина, отлову рыбы в акватории, прилегающей к острову. В Союзе было объявлено о наборе молодых специалистов и рабочих разных специальностей для отправки на концессионные работы. В тяжёлое для стра-

ны время разрухи, когда во многих регионах царил безработица, условия найма были явно выгодными. Оплата труда рабочих японскими товарами, а также советской червонной валютой привлекало много народа с материка. На остров Сахалин потянулись рабочие руки со всего Союза, в том числе были представители с Кавказа. Сборный пункт был организован в Москве и отправка совершалась поездами по Транссибирской магистрали до Владивостока.

Была ранняя весна. Поезд мчался по бескрайней снежной пустыне. Мы засыпали и просыпались под монотонный звук колёс. В купе нас было четверо. Познакомившись на сборном пункте, мы сразу нашли общий язык, хотя были родом из разных республик Союза. Я был коренным тбилисцем, приятель, расположившийся над моей койкой, оказался бакинцем, а напротив находились два молодых парня, из которых один был армянин из Ростова-на-Дону, а другой татарин из Казани. Мы довольно туманно представляли нашу будущую трудовую деятельность на острове, но все были в предвкушении заработать так называемые “длинные рубли”. За окном белая пустыня сменилась бесконечной заснеженной тайгой. Товарищ из Баку, который представился Джамилем, вынул новенькую колоду карт и предложил сразиться. От нечего делать мы целыми днями резались в “подкидного дурака”, курили в тамбуре, долго беседуя, пили горячий чай, то и дело любезно предлагаемый симпатичной проводницей поезда, как выяснилось позже, сибирячкой из Иркутска. Так незаметно пролетели две недели. Поезд, наконец, прибыл на конечную станцию дальневосточного города Владивосток. Там нас построили в шеренгу, перечли фамилии и затем строем отправили на пристань. Спустя некоторое время мы были подняты на борт парома, курсирующего между материком и островом Сахалин. Нам объявили, что местом назначения является посёлок Оха.

Как позже мы узнали, первая промышленная нефть была добыта в Охе в 1921 году и вскоре Оха стала центром Восточного района острова. Название городу было дано по реке Оха. Возможно,

что это название произошло от эвенкийского слова “оха”. Легенда эвенков повествует, что однажды олени, испугавшиеся охотников, бросились бежать по зелёной мари и один олень угодил в топкое место. Когда с помощью срубленных веток охотники вытащили животное, то увидели, что оленьи ноги и живот вымазаны чёрной маслянистой жидкостью. Кожа в этих местах полопалась и сочилась кровь. Молодой эвенк, заметивший это, воскликнул: “Оха!”, что по-эвенкийски означает “злой”, “худой”.

Нам предстояло переплыть Татарский пролив, пройти через пролив Лаперуза между северной оконечностью японского острова Хоккайдо и южной частью острова Сахалин, соединяющий Японское и Охотское моря. Как выяснилось, пролив был назван так в честь французского мореплавателя Жана де Лаперуза, открывшего его в XVIII веке. Татарский пролив наименовал тот же мореплаватель Лаперуз, ошибочно полагая, что “Татария” - это страна, простирающаяся до побережья Тихого океана. Ещё со времен монголо-татарских завоеваний этот этноним получил широкое распространение в Восточной и Западной Европе.

Отчаливание парома задерживалось. На берегу свирепствовала эпидемия гриппа и не хватало людей в котельном отсеке парохода. Объявили, кто из вновь прибывших умеет кочегарить. Вызвался мой новый приятель армянин Артём. Оказалось, что он раньше работал кочегаром паровоза на Владикавказской железной дороге. К нему примкнул Джамиль, который также кочегарил на поездах Джульфа-Бакинской железнодорожной линии. Меня и татарина Ильдара взяли в качестве помощников кочегара. Спустившись в трюм парохода, я был поражён увиденным – никогда ранее мне не доводилось видеть таких больших паровых котлов. Огромная пасть топок то и дело открывалась и туда надо было непрерывно забрасывать каменный уголь и выгребать золу. После проморзлой погоды на пристани, мы, наконец, смогли отогреться, а потом сделалось так жарко, что пришлось скинуть верхнюю одежду. За время путешествия мы с приятелями забросили в топки котлов, вероятно, несколько тонн угля. Наконец была дана ко-

манда уменьшить подачу угля, а затем и вовсе прекратить. Паром приближался к северной части острова Сахалин.

О Сахалине я знал только то, что сюда приезжал Антон Чехов. Он жил в поселении Александровский пост, в западной части острова. Чехов решил совершить поездку на Сахалин для изучения жизни каторжных и ссыльных. В то время не было Транссибирской магистральной железной дороги и поездка Чехова заняла более полугода. Он, разумеется, отдавал отчет в трудностях такого путешествия, но желал привлечь к Сахалину, “месту невыносимых страданий”, общественное внимание. Это был гражданский подвиг писателя! Такие мысли владели мной, когда я взирал на остров с высоты палубы парохода. Но мне суждено было ещё некоторое время поработать на пароходе, пока нас не сменила основная бригада кочегаров. Наконец мы были свободны и с лёгким сердцем оставили паром.

Картина на острове оказалась унылой. Кругом стояли деревянные бараки, сновали люди в тулупах, слышалась отрывистая японская речь. Прибывших направили в один из барачных корпусов для оформления трудового соглашения. Нам предложили выбрать профиль трудовой деятельности и здесь пути с моими попутчиками разошлись. Мои приятели решили остаться в Охе на нефте-разработках.

Поскольку я умел метко стелять, чему я научился в рядах РККА, отслужив там три года, то меня прикрепили к охотникам за пушниной и мне пришлось жить неделями на охотничьей базе, так называемой заимке, на которой стоял небольшой сруб из хвойных пород деревьев. Я узнал, что коренные народы Севера с древности жили в подобных зимовьях и кочевали от заимки к заимке, оставляя в каждом зимовье запас еды и средство для разведения огня. Там я научился расставлять капканы, распознавать следы зверей, изучил их повадки. Выходили на охоту ранним утром. Наиболее благоприятной погодой была пороша, когда легко отпечатываются свежие следы, небольшой мороз и неглубокий снег. Лучшим помощником во время охоты на ценных пушных зверей

была восточносибирская лайка. Собака была рослой, выносливой, обладала отличным чутьем и вязкостью к зверю и не теряла при этом хозяина. Среди охотников были как местные старожилы, так и японцы, которые за время пребывания на острове на-

учились изъясняться по-русски. Они научили нас пить рыбий жир вместо водки, чтобы согреться, есть сырую рыбу. Из рыбы готовили традиционное японское блюдо под названием “Нарэдзуси” с рисом и японской зеленью “Васаби”. Очищенную океаническую рыбу начиняли солью, складывали в деревянную бочку, придавливали гнѐтом и держали так до окончания брожения. Таким способом приготовленная рыба оставалась пригодной к употреблению в течение нескольких месяцев. Чтобы не заболеть цингой, употребляли в пищу много чеснока, пили отвары из еловой или пихтовой хвои.

Природа Сахалина отличалась большим разнообразием. Леса занимали большую часть его территории. На севере острова произрастала светлохвойная тайга преимущественно из даурской лиственницы, южнее были темнохвойные леса из аянской ели, сахалинской пихты и сибирского кедра с зарослями кустов голубики, крыжовника, клюквы. Летом в лесу собирали ягоды и грибы, заготавливали дрова и хворост на зиму. Пушнину, получаемую в результате промысла соболей, куниц, лисиц, белок, мы сдавали раз в неделю на приёмный пункт. Поставщики выбраковывали мех, лучшие экземпляры увозили в Японию, а оставшиеся шкурки продавались по дешѐвой цене на местном рынке. Их с большим рвением покупали приехавшие на работы из Союза. В этом смысле я не составлял исключения!

Японцы тем временем обустроивали остров. Привезли сборные домики, повесили вывески с обозначением магазина, столовой, прачечной, медпункта. Они также задумались об увеселительных заведениях и в один прекрасный день на одном из деревянных домов появилась вывеска с изображением красивых японок. Значение происходящего я понял тогда, когда к острову причалил пароход с гейшами на борту. Лица их были основательно покрыты белым гримом с разлётом тёмных бровей и ярким пятном губ. Все они были одеты в национальную одежду - кимоно с широким поясом и подушкой на спине. По посёлку, преимущественно с мужским населением, пронеслась волна радостной вести. Но этому событию была уготовлена короткая жизнь. Советские представители оценили это действие японцев, как подрывающее моральные устои жителей поселка и через некоторое время японок на острове не стало. Несмотря на все старания японцев обустроить быт, создать инфраструктуру на острове, они не были рачительными хозяевами. Японцы понимали всю краткосрочность их пребывания в Северной части острова и стремились в сжатые сроки максимально исчерпать его ресурсы. Тяжело было осознавать это!

На севере Сахалина были частыми ветра, летом здесь господствовали дожди и туманы, а зимний муссон был причиной суровой снежной зимы. Больше года я не смог выдержать такие спартанские условия жизни. Я прервал контракт, переплыл Татарский пролив, но уже в качестве пассажира парома, пересел на поезд дальнего следования и был таков.

Весть о вторжении фашистской Германии на территорию СССР встретила меня в Тбилиси. В первые же дни войны я был вызван в военкомат и, как прошедший кадровую службу военный, в ранге старшего сержанта направлен в распоряжение гарнизона Закавказского военного округа.

В августе 1941 года Советское правительство постановило ввести войска на территорию Ирана. Это была совместная англо-советская операция под кодовым названием «Сочувствие». Целью этой операции являлась защита иранских нефтяных мест-

рождений от возможного захвата их войсками Германии, а также поддержка транспортного коридора, по которому союзниками осуществлялись гуманитарные поставки в Союз. В тот период влияние Германии в Иране было весьма существенным, поскольку она принимала участие в модернизации иранской экономики и инфраструктуры, реформе шахской армии. Советские войска

вошли в Тегеран, расположенный на южном склоне хребта Эльбрус, с северо-западной стороны города. Меня уполномочили быть связным между советской и английской военными миссиями. Так начались мои приключения военного времени!

ЭПИЗОД II: БОЛЬШОЙ БРОСОК В ЗАПАДНОМ НАПРАВЛЕНИИ

В самом начале войны командующему войсками Закавказского военного округа была дана директива Ставки Верховного Главнокомандования о развёртывании фронта в целях обеспечения охраны границ от диверсий со стороны немцев, работающих под покровительством иранского правительства. Были задействованы две армии, значительные силы авиации и Каспийской флотилии. На рассвете 25 августа 1945 года маневренные группы советских пограничников первыми пересекли границу и без особых усилий перерезали коммуникационные линии иранцев. Одновременно в тыл был брошен воздушный десант с целью захвата мостов, перевалов и железнодорожных переездов. Я находился в батальоне, который должен была взять под контроль Тебризскую ветвь Трансиранской железной дороги между Нахичеванем и Хоем в провинции Западный Азербайджан. Форсировав Аракс в районе Джульфа, части Красной армии устремились в глубь Ирана по разным направлениям. В результате, к исходу первых суток операции, части Закавказского фронта полностью выполнили поставленные задачи, выйдя на линию Тебриз - Ардебиль. Применение авиации сводилось к разведывательным полётам, разбрасыванию листовок, корректировке сбившихся с пути наземных частей. Пережив шок внезапного нападения, в рядах иранских военных сил вспыхнули очаги сопротивления, которые тотчас были подавлены передовыми отрядами РККА. В это же самое время англичане взяли под свой контроль Хузестан и продвинулись в порты Персидского залива.

8 сентября 1941 года было подписано соглашение, которое определило расположение союзнических войск на территории Ирана. Тегеран выслал из страны граждан Германии и их союзников, обязался не препятствовать транзиту военных грузов из

Англии в Союз и строго придерживаться нейтралитета. После вхождения частей одной из армий Закавказского военного округа в Тегеран, старый шах Ирана отрёкся от престола в пользу своего сына - молодого хана Моххамеда Реза Пехлеви. Всю войну части РККА дислоцировались в Иране и были выведены оттуда только после окончания Второй мировой войны.

До октября 1943 года я всё ещё находился в Тегеране. Город отличался разнообразием национального и конфессионального состава. Там я познакомился с молодым парнем Геворком, сыном купца Вартапяна, и был вхож в их дом. Каково было моё изумление, когда спустя годы я узнал, что этот скромный, художавый парень оказался советским разведчиком и, под руководством резидента НКГБ в Иране Ивана Авалова, собрал небольшую группу агентов в Тегеране. Оказалось, что его отец также служил в советской разведке. Геворк установил, что немцы в Иране поддерживали контакт с Берлином по радио и записывали их переговоры. При расшифровке стало ясно, что они планировали высадить под Тегераном группу диверсантов для поку-

шения на лидеров “большой тройки” – руководителей антигитлеровской коалиции. Эта амбициозная операция под кодовым названием “Длинный прыжок” с треском провалилась, вследствие чего в Иране была практически уничтожена немецкая диверсионная сеть.

К моменту прохождения Тегеранской конференции (под кодовым названием «Эврика») военная часть, в которой я служил, была переброшена на Западный фронт, где по приказу Ставки Верховного Главнокомандования на юго-западном направлении шло формирование 1-го Украинского фронта на базе переименованного Воронежского фронта. Часть Украины была уже освобождена от немецких захватчиков. Освобождению Киева предшествовала грандиозная, и одна из крупнейших в мировой истории, битва за Днепр - ряд стратегических операций, в которых приняло участие около 4 млн военных с обеих сторон, а линия фронта растянулась на 1400 км вдоль берегов Днепра. Для успешного ведения военных операций в ряды 1-го и 2-го Украинских фронтов стали мобилизовать жителей освобождённых населённых пунктов. Эти бригады называли “чёрной пехотой”. Было мобилизовано порядка 300 тысяч мужчин, но в большинстве своём они сгодились лишь в качестве “пушечного мяса”. Произошло так вследствие того, что этих необученных, как говорится, “не нюхавших пороха” людей, без соответствующей амуниции бросили на форсирование Днепра, где они должны были противостоять не только врагам, но и водной стихии. Таковы жестокие законы войны!

Четыре месяца понадобилось бойцам Красной армии, чтобы освободить от фашистских войск левобережную Украину, однако наиболее сложной задачей оказалось взятие Киева. Советские войска с сентября 1943 года пытались дважды освободить город, нанося удары с Букринского и Лютежского плацдармов. В конце октября по приказу военного командования произошла

тайная перегруппировка войск - танковые армии и артиллерийские корпуса 1-го Украинского фронта были втайне от немцев переброшены на Лютежский плацдарм. Враг ничего не заметил, так как вместо настоящих танков воздушным разведчикам оставили фанерные. Руководство фронта получило приказ во что бы то ни стало освободить Киев к очередной годовщине Октябрьской революции. Всё было готово к штурму! 1-го ноября 1943 года началось третье наступление на столицу Украины. Неожиданный для противника удар был нанесён главной группировкой фронта в последующие дни. Буквально за несколько дней войскам удалось продвинуться вперёд на 12 км. Прибывшие на помощь частям Красной армии гвардейские корпуса смогли перерезать Киев-Житомирское шоссе на западной границе города и тем самым закрыть один из путей отступления для немецкой армии. Совместными усилиями нескольких армий и танковых дивизий 1-го Украинского фронта утром 6-го ноября Киев был освобождён от фашистов! Однако уже 11-го ноября немецкая армия получила подмогу и тогда начались серьёзные столкновения. Немцы проводили сильные контратаки, однако это не могло координально повлиять на ситуацию.

Регулярно небольшие отряды армейских частей 1-го Украинского фронта “прочёсывали” близлежащие от Киева населённые пункты, где ещё удерживался неприятель. Утро выдалось холодное, но солнечное. Отряд, командиром которого я являлся, подошёл со стороны поля к деревне, расположенной на Житомирском направлении. Кругом стояли скирды соломы. Солдаты втыкали штыки в скирды, проверяя не укрывается ли там враг. Вдруг двери одного из сараев, находящегося на краю деревни, широко распахнулись и оттуда вывалилось десятка три немцев. Завязался неравный бой, поскольку мы были в меньшинстве. Видя необходимость в подкреплении, я выстрелил сигнальной ракетой и в этот момент почувствовал что-то влажное и тёплое в

области ноги. Я прислонился к одной из скирд, стоящей рядом, и сполз по ней на землю. Верхушка скирды обрушилась, накрыв меня с головой. Я потерял сознание...

Очнулся в хате. Первое, что бросилось в глаза - это образа в углу светлицы, обрамлённые белоснежной занавесью, расшитой затейливым узором. Надо мной хлопотало всё небольшое семейство.

- “Солдатик живой”, - радовалась женщина и велела дочери принести крынку молока и лопоть свежеспеченного хлеба. Полина, так звали девушку, говори-

ла только по-украински, но мы прекрасно понимали друг друга. Она была пригожа лицом, белолица, черноока, пылала здоровьем, как говорится, впрямь “кровь с молоком”. Полина лечила меня народными средствами. Каждый день девушка делала мне перевязку ноги да с такой сноровкой выполняла все необходимые процедуры, будто была медсестрой санитарной части. Ну и выходила она меня...

Прошёл месяц. На следующий день я должен был покинуть деревню, которая уже полностью была очищена от фашистов. Мне предстояло явиться в Киеве в штаб нашей военной части, чтобы получить новое назначение. Провожали меня до просёлочной дороги мать и красавица Полина. Я обнял женщин в знак благодарности. Полина прильнула ко мне, прижалась щекой и всунула в ладонь маленький деревянный образок. - “Нехай охороняє тебе святий Миколай”, - сказала она. Я вскочил в остановившуюся попутку, помахал рукой на прощанье и машина помчалась вперёд. Дорога уходила за горизонт. Свинцовое декабрьское небо нависло низко над землёй, неугомонные

вороны маячили впереди машины, то с шумом взлетая с ветвей оголённых деревьев, то притихая на них.

В Киеве я искал ребят из моего отряда, но безрезультатно. Среди них были также мои соотечественники. Много солдат полегло тогда во время Житомирско-Бердичевской операции. В результате достаточно быстрого продвижения на Житомир советским войскам сложно было наладить оборону. Немцам удалось окружить часть армии на подходах к городу и Житомир пал. При этом пришлось уничтожить в городе склады боеприпасов, продовольствия и фуража, захваченные советскими войсками ранее. Образовался глубокий выступ, который обороняла крупная группировка неприятеля. Однако вскоре войска фронта нанесли контрудар тремя стрелковыми корпусами по северному флангу ударной группировки противника. 30-го ноября, после упорных боев, фронт стабилизировался на рубеже Черняхов – Радомышль. Город переходил из рук в руки и, наконец, 26 декабря советские войска окончательно заняли его.

Оказывается, земли Радомышля издревле имели стратегическое значение, поскольку находились на древнем торговом пути “Via Regia”, что означает “Путь королей”, соединявшем Киев и Западную Европу. Во времена Киевской Руси город назывался Мыкгород. За владение им и прилегающими землями между русскими князьями происходили бесконечные междуусобицы. Город подвергся опустошительному нашествию татаро-монгольских племён. Впоследствии эти земли вошли в состав Великого княжества Литовского, а затем перешли под опеку Киево-Печерской лавры.

Понеся большие потери, военная часть была реформирована и вечером я уже сидел в поезде, который был готов к отправке на линию фронта. Стемнело. Поезд медленно продвигался по Юго-Западной железной дороге к месту назначения. Вдруг, откуда ни возьмись, послышался гул моторов. Я прислушался

и только успел осознать, что это за гул, как началась бомбёжка. Да, это были немецкие миссершмитты, прорвавшие линию обороны. Солдаты в спешке стали покидать вагоны, разбрелись по полю кто-куда. Некоторые из них, прихватив лопаты, старались вырыть траншею, чтобы окопаться, но, не успев, так и застывали в характерной позе. То там, то здесь были слышны взрывы и комья чёрной земли взметались в воздух. Я остался в вагоне один, бездумно залез под нижнюю полку, держась за пазуху шинели, в которой находился образок святого Николая, как за последнюю надежду. Губы шептали строки молитвы, выведенные рукой Полины на задней стороне образа:

“О, господи Владико світло, помилуй,
І Пресвята мати Богородиця заступись,
І збережи Микола многомілословий!”

Гул моторов затих также неожиданно, как и возник. Я вышел из вагона и осмотрелся. Почти весь состав был превращён в щепки. Кругом дымились остатки вагонов. Поле было усеяно погибшими и ранеными. К месту происшествия приехали из штаба командующего фронтом, пришло подкрепление. Начался переполох: раненых отвозили в городской госпиталь, погибших хоронили в наспех вырытой братской могиле. Взошедшая луна была в помощь нам...

Вскоре на это направление были переброшены ударные силы и началось наступление по всей линии фронта, вытеснившее неприятеля к самым предгорьям Карпат. На сборном пункте

я познакомился с майором Бабенко, который предложил мне продолжить службу в его части, в связи с организацией антифашистской немецкой школы при политуправлении 1-го Украинского фронта. С этим бравым офицером мне суждено было провести весь остаток войны до полной и окончательной победы. А подаренный украинской девушкой образок с изображением чудотворца Николая я пронёс через всю войну и оберегал его как зеницу ока. Я уверовал, что именно он сохранил тогда мне жизнь.

ЭПИЗОД III: ДОРОГИ ВОЙНЫ НЕИСПОВЕДИМЫ

Конец июля 1944 года был ознаменован броском войск правого крыла 1-го Украинского фронта к Висле, форсированием ее и захватом плацдарма юго-западнее Сандомира. Фашисты считали Вислу последним рубежом отступления и потому приняли все меры к ликвидации Сандомирского плацдарма. Для выполнения этой задачи немцы сосредоточили западнее Сташува пять танковых дивизий. Они сняли их с участка обороны войск, которые были задействованы против 2-го Украинского фронта. В течение августа предпринималось несколько попыток сбросить советские войска с плацдарма. Однако части армий фронта буквально зубами вцепились в эти километры западного берега Вислы. Штаб фронта требовал оперативно выявлять силы и средства, которые враг вводил в бой на плацдарме. Огромна была роль радиоразведки и точность ее данных. Радиоразведчики вовремя обнаруживали все перемещения и врагу не удалось достичь желаемой внезапности. Почти неделю шли упорные бои, но гитлеровцы так и не добились успеха - дивизии были остановлены, а потом отброшены от плацдарма. Благодаря умелым и самоотверженным действиям частей 1-го Украинского фронта, Сандомирский плацдарм был значительно расширен как по фронту, так и в глубину.

В ходе Львовско-Сандомирской операции были освобождены города: Перемышль, Ярослав, Львов. Красная армия в тесном взаимодействии с польской Армией Крайовой 27 июля овладела старинным польским городом Львовом. На ратуше и домах были развешаны бело-красные польские флаги. Однако вскоре советским руководством было заявлено, что Львов – это советский город и Армии Крайова было выдвинуто требование о сложении всех полномочий. Приказом Ставки ВГК от 28 июля 1944 года войскам, участвовавшим в боях за освобождение этих

городов, была объявлена благодарность и в Москве дан салют двадцатью артиллерийскими залпами.

Удержание Сандомирского плацдарма имело большое стратегическое значение, поскольку с него началась известная Висло-Одерская наступательная операция, в результате которой был освобождён старинный польский город Краков и значительная часть Польши.

Впоследствии выяснилось, что немцы планировали взорвать плотину на реке Дунаец. Тогда на этот город обрушился бы огромный поток воды, сметая все на своем пути. В результате боевых действий было

разгромлено и уничтожено 70 гитлеровских дивизий, захвачено порядка 150 тысяч пленных, много танков, минометов и штурмовых орудий.

Городок Тарнобжег, в который вошла одна из частей 1-го Украинского фронта, находился восточнее линии фронта. Прибывающих пленных размещали в здании школы, чудом уцелевшей во время недавних боевых действий. Это были уже не просто пленные, а курсанты недавно сформированной антифашистской школы, в которой подготавливались кадры в органы самоуправления будущей демократической Германии. Руководство антифашистской школы разместилось в Дзыковском замке - родовом поместье графского рода Тарновских, в котором на тот момент находилась только старая графиня.

Гранд-дама оказалась весьма общительной. Графиня сообщила, что после поражения в 1939 году за пределы страны выехало большинство польских военнослужащих, политических деятелей и именитых особ. Изначально они направились во

Францию, где было сформировано Польское правительство в изгнании, а после поражения Франции в 1940 году им пришлось переехать в Великобританию. Графиня любила заваривать крепкий кофе в турке, гадать на картах и кофейной гуще. Однажды она нагадала, что меня ожидает необыкновенное везение в жизни, когда я облачусь в тёмно-серый костюм в гранатовую полоску. Графиня показала нам родовое имение, подробно рассказывая на хорошем русском языке о прежних обитателях замка, показывая альбомы с их фотографиями. Она познакомила нас также с историей замка и городка.

Оказалось, что история Тарнобжега уже с XIV столетия была тесно связана с дворянской семьей Тарновских. По инициативе этой семьи король Сигизмунд III издал и утвердил устав города, разрешил строительство Дзыковского замка, Доминиканского монастыря и церкви, которая стала известной благодаря иконе Божьей Матери. Тарнобжег за время своего существования всегда играл важную роль в истории государственного образования Польши. Именно здесь была провозглашена Дзыковская конфедерация. С конца XVIII века Тарнобжег находился в составе Австрии и только в 1919 году, после воссоздания Тарнобжегской республики, город вновь вошел в состав польского государства.

В антифашистской школе Тарнобжега царил строгий распорядок: подъём - физподготовка - завтрак - политзанятия - трудовой фронт - обед - политзанятия - ужин – отбой и так изо дня в день... Большая часть времени уделялась политзанятиям. Изучали по полной программе диалектический и исторический

материализм, научный коммунизм, труды Маркса-Энгельса-Ленина. С этой целью в антифашистскую школу были привлечены специалисты в области политологии из Союза. Молодые немецкие ребята – Ганс, Фриц и Вернер, числились курсантами антифашистской школы после того, как сдались в плен во время Львовско-Сандомирской операции. Неожиданный поворот в их нелёгкой судьбе, а также ежедневный физический труд, которому они предавались с особым усердием, и который был для них своеобразной отдушиной, сблизил их, сделав друзьями. Оказалось, что Фриц неплохо знал сапожное дело, а Ганс - плотничное. У Вернера заметили качества лидера и он был назначен старостой среди курсантов школы. Под его руководством курсанты обустроивали быт школы: битым кирпичом посыпали дорожки, проложенные до столовой, мастерской, соорудили спортивную площадку. Строили с немецкой аккуратностью, так чтобы всё выглядело надлежащим образом. Только с трудом давалась друзьям эта новая для них наука, и они не проявляли к ней особого рвения. Поздними вечерами в тесном кругу шутили по этому поводу, им казалось, что они далеки от всевидящего ока и всеслышащих ушей... Однажды, зайдя в туалет, который построили пленные, Фриц тут же выскочил, чертыхаясь по-своему. Подбежали друзья и подтвердили своё возмущение словами: "Russe schwein!".

Этот инцидент не остался незамеченным. В кабинет майора Бабенко был вызван капитан Праулин и я, исполнявший обязанности главного снабженца школы. Мне было приказано подготовить машину к отъезду. Провинившейся тройке объявили, что необходимо съездить в ближайшую деревню за пополнением провианта. Отъехали на сравнительно большое расстояние от городка, осталось позади пшеничное поле, дорога пошла вдоль леса. Вдалеке были слышны орудийные залпы. Машина остано-

вилась у лесной опушки. Капитан Праулин командовал выйти всем из машины. Друзья переглянулись, видимо почувствовав что-то неладное. Они вышли, неловко топчась на месте.

-”Wo ist Dorf?” - прервал молчание Вернер. Праулин, не ответив, начал отходить назад, я последовал за ним. В этот момент Фриц кинулся в сторону леса. Праулин резко повернулся и выстрелил в бегущего, тот упал в траву. Пуля, по всей видимости, попала ему в живот и он корчился от нестерпимой боли. – “Это за брата Андрея”, - выпалил Праулин, выстрелив вторично и на сей раз удачно. Он был явно не в себе - глаза гневно сверкали, рука тряслась. Одно дело стрелять по огневым позициям противника во время боя, или когда вооружённый до зубов противник идёт в атаку, а другое дело расстрелять в упор невооружённого, хотя бы и идеологического врага. Это было недостойно бывалого, храброго вояки! Он пошёл к машине, его мучило. Завершить операцию было поручено мне. Молодые люди стояли, ошеломлённые случившимся. Такая же участь ожидала и их... Вернер медленно поднял руку и приложил указательный палец к виску, давая знать мне, куда целиться.

Я командовал: “Schnell vorwärts!” Мы вошли в лес, пробираясь сквозь густой кустарник. Ганс вдруг покачнулся, зацепившись ногой за корягу, и упал. Вернер кинулся к другу, чтобы помочь ему подняться. В этот момент я выстрелил два раза в воздух, повернулся и зашагал быстрым шагом прочь. Я уселся за руль машины. Капитан Праулин, сидевший рядом, спросил: “Всё в порядке?” - “Так точно!”- отпарировал я. Канонада усилилась. - “Чтобы случайно не наскочить на немцев, поедem объездным путём”, - добавил он. Я, вздохнув, спешно вырулил на дорогу...

Прошло несколько лет после окончания войны. Друзья, оставшиеся служить в Германии, пригласили меня к себе в го-

сти в городок Цвиккау, который расположен в земле Саксония, на старом торговом пути из Лейпцига в Прагу. Меня встретили на вокзале в Лейпциге. Весна в тот год была по-особому приветливой. Мы мчались по широкому шоссе

в Цвиккау. По обе стороны дороги мелькали стройные ряды тополей. В весёлом хороводе кружился тополиный пух. Вдоль шоссе выделялись кусты, усыпанные ярко-желтыми цветами форзиции. Стояло ясное, сверкающее утро. В воздухе витал медовый аромат распустившихся почек тополей и цветущих кленов. Вспомнился стих детства:

“Весь мир насыщен зеленью и светом!
Природа празднует свой ежегодный бал.
Цветут сады и, солнышком прогретый,
Обласкан кустик, как бы ни был мал.
Хор птичьих голосов рассвет встречает.
С восторгом славит радость бытия,
И только человеку не хватает
То летом снега, то зимой дождя.”

Мы с друзьями посетили мемориал в районе Планитц, где возложили венки в память погибших советских солдат, военнопленных, узников концентрационных лагерей, работавших на военных заводах, расположенных вокруг Цвиккау. В честь моего приезда был накрыт праздничный стол в лучшем ресторане городка. Каково было моё изумление, когда среди приглашённых гостей я встретился лицом к лицу с Вернером, с тем бывшим курсантом антифашистской школы, которому я сохра-

нил жизнь в том злополучном лесу. Впоследствии я никогда не задумывался о содеянном, но теперь я понял, что это была внутренняя установка действовать согласно совести и я этому подчинился. Вернер выглядел солидно, симпатичный, в модном костюме, при галстукe. Наши глаза встретились, вероятно, он узнал меня, но мы не подали виду, что были знакомы когда-то. Выяснилось, что он на руководящей работе в городской мэрии. Это была его родная земля, его родной город и он являлся теперь строителем новой жизни, приложив талант лидера на благо своего народа. Я был искренне рад за него!

ЭПИЗОД IV: ДВЕ ВСТРЕЧИ В ДРЕЗДЕНСКОЙ ГАЛЕРЕЕ

Части 1-го Украинского фронта неудержимо продвигались вперёд. В штабе командующего фронтом обсуждались мельчайшие детали предстоящего наступления на Дрезден. Удар должен был быть нанесён танковыми корпусами армий фронта и силами армии Войска Польского, входящего в состав 1-го Украинского фронта. Наступление началось на рассвете 7-го мая. Одна из гвардейских танковых дивизий, наступая на Дрезден с севера, вышла на Эльбу. Завязался бой за город. Части нескольких армий фронта нанесли удар в юго-восточном направлении. Взятие Дрездена произошло за день до окончания войны - 8-го мая 1945 года.

Приблизительно за два месяца до этого город был разрушен союзниками во время одной из самых страшных бомбёжек за всю Вторую мировую войну, хотя Дрезден не был важной стратегической целью, здесь не было военных заводов, крупных воинских подразделений. Единственное значительное военное сооружение - аэродром, расположенный севернее города, не подвергался бомбёжкам. Вокзал, имевший стратегическое значение, не был с са-

мого начала маркирован в качестве цели. Главному удару подвергся именно центр города. Экипажам бомбардировщиков было дано указание сбрасывать бомбы на всемирно известный город-музей с чудесными дворцами и знаменитой Дрезденской галереей, в стенах которой находились сокровища гораздо более ценные, чем всё вооружение фашисткой Германии. И этот город в одну ночь был превращён в груды развалин. По свидетельствам очевидцев это был настоящий ад! Восемьсот английских и американских бомбардировщиков пронесли тогда над ночным Дрезденом. Сначала были вскрыты фугасами деревянные конструкции средневековых домов, а затем их забросали бомбами-зажигалками, вызывая одновременно десятки тысяч пожаров. В то время Дрезден был переполнен беженцами, спасавшимися от боевых действий Восточного фронта, среди которых было много женщин и детей. Число жертв составило до 30 тысяч человек, большинство из которых погибло в результате возникшего огненного смерча. Одним из немногих выживших в этой бомбардировке был американский писатель Курт Воннегут, впоследствии написавший роман “Бойня номер пять, или крестовый поход детей”.

Едва стало светать, как спокойствие раннего утра было внезапно нарушено оглушительным артобстрелом, затем в ход пошли танки. Горизонт зарделся! То были не пробивающиеся сквозь мрак первые лучи света, то было кровавое зарево от рвущихся снарядов, сотрясающих землю-мать. К полудню первые пехотные подразделения вошли в город. В Дрездене не осталось почти ни одного целого здания. Это был город-призрак с зияющими чёрными дырами оконных проёмов. Город словно вымер. Мы с полковником Бабенко ехали в открытой машине. Неожиданно наше внимание привлёк одиночный выстрел. Я обернулся на звук и увидел советского офицера и фигуру солдата, которая пошатнулась и медленно сползла на мостовую. Рядом стояла девушка, дрожа вся от страха. Я подъехал к группе. Бабенко вышел из машины. В краткой беседе с офицером выяснилось, что солдат пытался

отобрать у немецкой девушки наручные часы. Офицер нервно отпарировал полковнику: “Никому не позволено ронять честь советского война!” Бабенко кивнул головой в знак согласия, усадил немку на заднее сиденье и машина тронулась. Девушка попросила отвезти её в Дрезденскую художественную галерею. Мы доехали до одного полуразрушенного здания, где был развёрнут военный штаб. Полковник спешил и поручил мне доставить девушку до места назначения. По дороге мы разговорились. Я представился и девушка сделала тоже самое, назвавшись Хельгой. Оказалось, что она была работником художественного фонда Дрезденской галереи. Хельга никак не могла, по примеру выживших после бомбёжки горожан, покинуть город. Перед девушкой стояла задача охранять оставшиеся в дворцовом комплексе экспонаты музея и она со всей ответственностью выполняла свою миссию. Хелга указывала мне дорогу к музею: “Fahren Sie geradeaus, dann rechts abbiegen!”

Вскоре мы очутились у главного входа в Дрезденскую галерею. Дворцовый ансамбль XVIII века “Цвингер” и замыкающая его Картинная галерея предстали перед нами в плачевном состоянии. Вместо дворца были развалины, картинная галерея чудом уцелела. Хельга быстрыми шагами стала взбегать по ступеням, ведущим в музей. Я последовал за ней. Слишком сильным было искушение увидеть воочию экспонаты одного из богатейших музеев мира. Мы вошли в огромный зал. Тишина и разруха царили вокруг. Но где были сокровища музея, куда девалась “Сикстинская мадонна” Рафаэля? Хельга молча провела меня в подвальное помещение здания. Туда были спущены картины, которые нацисты не успели вывезти при отступлении. Незадолго до атаки на город эсэсовцы срочно и тайно вывезли главные сокровища в неизвестном направлении. Я стал спрашивать Хельгу о подробностях операции, но девушка ответила, что больше ни о чём не знает. Со стен подвального помещения на нас глядели портреты знаменитых полководцев, выдающихся деятелей прошлых столетий. Вдруг моё внимание привлекла небольшого размера картина, которую, как мне показалось, я видел где-то раньше - это был пор-

трет Байрона. Вдруг я вспомнил, где именно я видел копию этого портрета.

Действие происходило в здании английского посольства в Тегеране, куда мне было велено отнести важное письмо от советского военного ведомства в Иране. Там я был любезно принят одним английским офицером и, в ожидании письменного ответа, рассматривал картины, висевшие в вестибюле посольства. Я остановился у портрета любимого мною английского поэта Байрона и начал цитировать вслух отрывок из поэмы “Паломничество Чайльд Гарольда”, чем приятно удивил англичанина:

“Then stirs the feeling infinite, so felt
In solitude, where we are least alone...”

Мне захотелось вновь произнести известный отрывок из этой поэмы в присутствии моей новой знакомой. Я встал в позу оратора и начал декламировать:

“И, влившись в бесконечность бытия,
Не одинок паломник одинокий,
Очищенный от собственного “я”.
Здесь каждый звук, и близкий и далекий,
Таит всемирной музыки истоки,
Дух красоты, что в бег миров ввела
И твердь земли, и неба свод высокий,
И пояс Афродиты создала,
Которым даже Смерть побеждена была.”

Хельге понравилась моя импровизация. Девушка рассказала мне об истории Дрездена и я с большим интересом внимал ей.

Оказалось, что Дрезден вначале был столицей маркграфства Мейсен вплоть до его объединения с курфюршеством Саксонии в 1422 году. Наибольшего расцвета Саксония достигла в начале XVIII века при курфюрсте Августе Сильном. Первая в Европе фарфоровая мануфактура была основана в Мейсене в 1710 году. В то время началась новая организация музея и расширение его

художественной коллекции. Август Сильный фактически явился основателем знаменитого музея. Дрезден стали называть “Флоренцией-на-Эльбе”. Здание Дрезденской галереи было построено значительно позднее, в 1855 году.

Затем мы, уставшие от пережитого за день, опустились на стоявшее в углу полутёмного помещения кресло. Миловидная головка молодой немки коснулась моего плеча в погонах. Тёплое чувство разлилось по всему телу. Ощущение запредельности сиюминутного состояния вдруг возникло во мне на этом островке умиротворенности и вечности. В голове звучала знакомая мелодия фуги Баха. Это было минутное расслабление... Мне надо было возвращаться в часть. Я сказал Хельге, что непременно навещу её в этой обители ещё разок.

Однако обстоятельства военного времени сложились иным образом. На следующий день 9-го мая, 00:43 по московскому времени, в берлинском предместье Карлсхорст, в здании бывшей столовой военно-инженерного училища был подписан Акт о безоговорочной капитуляции Германии. Полковник Бабенко и я, в качестве его адъютанта, покинули город-призрак в направлении Берлина.

10-го июня 1945 года, в соответствии с директивой Ставки Верховного Главнокомандования, из армий 1-го Украинского фронта была сформирована Центральная группа войск, которая должна была располагаться в Австрии, Венгрии и Чехословакии. После окончания войны Австрия была отделена от Германии, ей были возвращены все ранее входившие в её состав территории. Однако, в соответствии с Соглашением о системе контроля над Австрией, страна была поделена на зоны, в которых размещались оккупационные войска четырёх союзных держав - СССР, США, Великобритании и Франции.

Прошло не так много времени после окончания войны. В тот период я находился в Австрии. По армейским делам мне пришлось ненадолго оказаться в Дрездене. Город вновь отстраивался. Улицы представляли собой строительные площадки. Всюду снова работали рабочие, слышалась неторопливая немецкая речь. Я сдержал своё обещание, данное Хельге в Дрезденской галерее в то тяжёлое военное время, и направил машину в Цвингер, к месту где находилась Дрезденская галерея. Я взбежал по ступеням, вошёл в зал, отыскал знакомый мне портрет Байрона и остановился перед ним, как вкопанный, в ожидании чуда. Вдруг я почувствовал прерывистое дыхание в затылок, резко повернулся и увидел мою знакомую Хельгу. Она молча глядела на меня и улыбалась. Я улыбнулся ей в ответ. Так мы стояли, время от времени касаясь друг друга пальцами, словно пытаясь убедиться в реальности происходящего. Наконец я спросил её о жизни в послевоенное время, затем поинтересовался насчёт сохранности коллекции музея. Хельга ответила, что не все экспонаты удалось уберечь.

После вступления в Дрезден частей 1-го Украинского фронта советские военные занимались поисками того, что осталось от собрания саксонских правителей. Удалось найти не всё, некоторые шедевры оказались утраченными навсегда. Хельга рассказала, что солдаты, спустясь в подвал полуразрушенной, обгоревшей Академии художеств, наткнулись на тоннель. При его детальном

обследовании они обнаружили спрятанные там статуи. Там же был найден один документ, который помог в дальнейших поисках. Это была так называемая “немая карта” - зашифрованный план расположения спрятанных картин Дрезденской галереи. А еще через несколько дней в окрестностях города, в одной из штолен заброшенной каменоломни был найден товарный вагон, войдя в который спасатели увидели шедевры Дрезденской галереи - знаменитый “Автопортрет с Саскией” Рембрандта, картины Джорджоне, Рубенса. Там же находился ящик с секретными замками. Было решено, не вскрывая, доставить его в штаб батальона. После вскрытия ящика перед взорами присутствующих предстала одна из величайших картин, когда-либо созданных человеком - “Сикстинская мадонна” Рафаэля. Она была в числе тех произведений искусства Дрезденской галереи, которые были вывезены в Союз для реставрации и, как было обещано, впоследствии возвращены в Германию.

Потом мы гуляли по Дрездену, наслаждаясь мирным течением времени, сидели в кафе под открытым небом и всё что-то рассказывали друг другу. А потом была ночь, полная всепоглощающей страсти, нежности и любви...

Через неделю я вновь был в воинской части, расположенной под Веной. Я встретился с полковником Бабенко и задал ему животрепещущий вопрос: “Могу ли я жениться на иностранке?” Последовал краткий ответ: “Победа далась нам дорогой ценой! Нас ждут советские женщины!”

Больше мне не довелось бывать в Дрездене. Контроль над Австрией продолжался вплоть до 1955 года. К этому времени я демобилизовался и вернулся на родину.

სარჩევი

ეპიზოდი I: იაპონური კონცესიიდან ირანულ კამპანიამდე	3
ეპიზოდი II: დიდი ნახტომი დასავლეთის მიმართულებით.....	10
ეპიზოდი III: საომარი გზები იღუმალებით არის მოცული	17
ეპიზოდი IV: ორი შეხვედრა ღრუბლების გალერეაში.....	24
EPISODE I: FROM THE JAPANESE CONCESSION UP TO THE IRANIAN CAMPAIGN	31
EPISODE II: LARGE CAST IN THE WESTERN DIRECTION.....	38
EPISODE III: THE ROADS OF WAR ARE INCRUTABLE	45
EPISODE IV: TWO MEETINGS IN THE DRESDEN GALLERY	51
ЭПИЗОД I: ОТ ЯПОНСКОЙ КОНЦЕССИИ ДО ИРАНСКОЙ КАМПАНИИ	58
ЭПИЗОД II: БОЛЬШОЙ БРОСОК В ЗАПАДНОМ НАПРАВЛЕНИИ.....	65
ЭПИЗОД III: ДОРОГИ ВОЙНЫ НЕИСПОВЕДИМЫ.....	73
ЭПИЗОД IV: ДВЕ ВСТРЕЧИ В ДРЕЗДЕНСКОЙ ГАЛЕРЕЕ.....	80

წიგნში გამოყენებული ფოტოები აღებულია ინტერნეტიდან

Photos used in the book are taken from the Internet

Использованные в книге фотографии взяты из
интернета

დაბეჭდილია შპს “გაზეთ საქართველოს მაცნეს” სტამბაში
თბილისი, რობაკიძის ქ. #7ა

Printed in the publishing house Ltd “Newspaper the
Herald of Georgia”
Tbilisi, Robakidze str. #7a

Напечатано в типографии ООО “Газета Вестник Грузии”
Тбилиси, ул. Робакидзе №7а

ლამარა ავალიშვილი დაიბადა თბილისში. დაამთავრა ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი სპეციალობით ბიოფიზიკა. იგი მუშაობდა ბიოფიზიკის და მოლეკულური ბიოლოგიის საქ. მეცნიერებათა აკადემიის ინსტიტუტში უფროს მეცნიერ თანამშრომლად.

ლამარა ავალიშვილმა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია მოსკოვში, სამედიცინო დანიშნულების ბიო-დეგრადირებადი პოლიმერების სფეროში, არის მეცნიერებათა კანდიდატი, ოცდაათი სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი, კითხულობდა ლექციებს სამედიცინო ფიზიკაში რამდენიმე უნივერსიტეტში, ასევე

ატარებდა ლექციებს ქალაქ თბილისის ისტორიაში ებრაელთა კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრში.

ლამარა ავალიშვილი არის ესეისტი, პუბლიცისტი. მისი ნამუშევრები გამოქვეყნებულია როგორც ეროვნულ, ასევე რუსულ გამოცემებში.

2011 წელს დაღესტანში გამოვიდა ი.იბრაგიმოვის წიგნი "მოთხრობები ახულგოს შესახებ", რომლის პოეტური თარგმანი ეკუთვნის ლამარა ავალიშვილს.

2012 წელს ტაშკენტში დაიბეჯდა საერთაშორისო ალმანახი, რომელშიც არის გამოქვეყნებული მისი რამდენიმე ესსე.

ლამარა ავალიშვილი რეგულარულად იბეჭდება ვრ. საამოვის ინტერნეტ საზოგადოების "ლიტერატურა, ხელოვნება და გამომცემლობა" გვერდებზე, ასევე ინგლისურენოვან საიტზე "Theprose.com".

